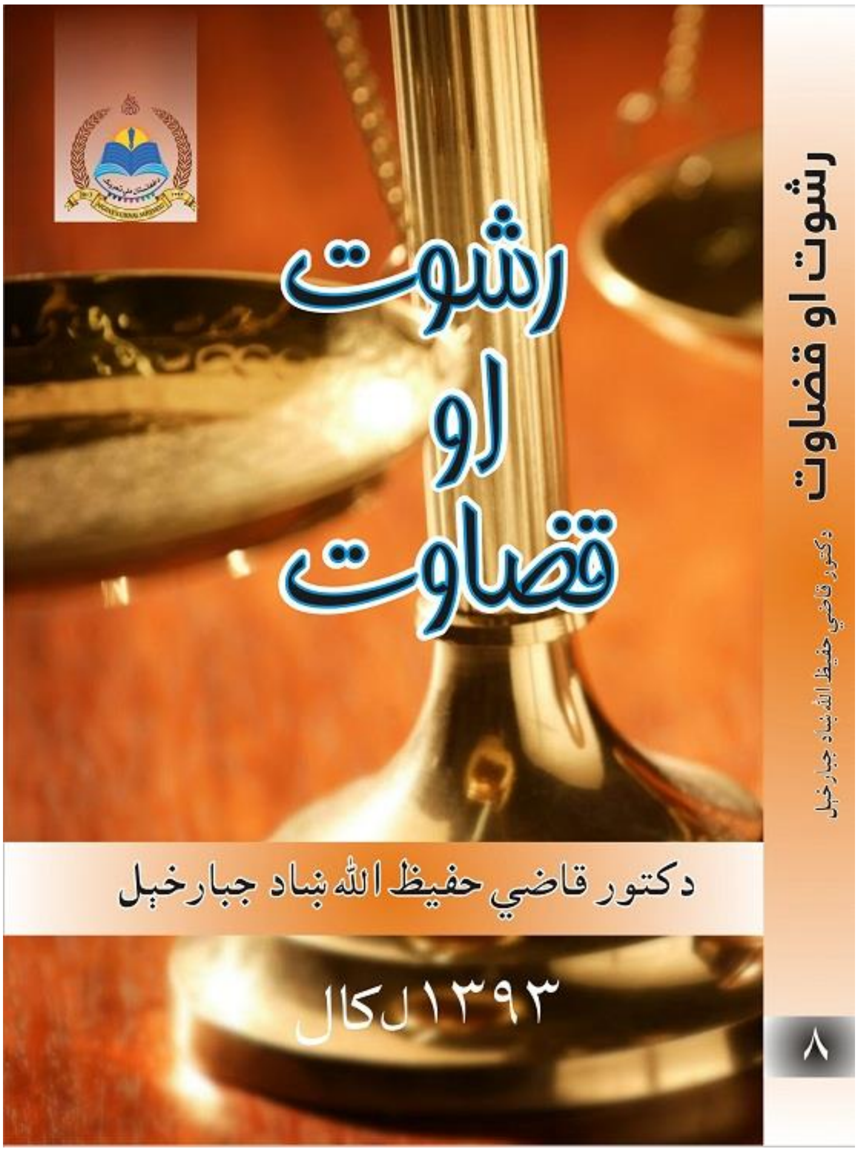

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

رشوت او قضاوت

www.melitahrik.com
0777 400 116

الحاج پروفیسور دکتور قاضي حفیظ الله ښاد جبارخېل

۱۳۹۳ ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

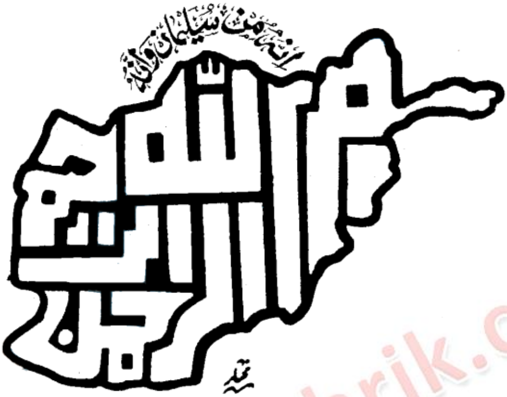

د کتاب پېژندنه :

د کتاب نوم: رشوت او قضاوت
لیکوال: الحاج پروفیسور دکتور قاضي حفیظ الله بناد جبارخېل
خپرندوی: د افغانستان ملي تحریک فرهنګي څانګه
د خپرندوی شمېره: (۸)
کمپوز: ظفر اقبال
پښتی ډیزاین :فیاض حمید
د چاپ شمېر: ۱۰۰۰
د چاپ کال:۱۳۹۳ل کال

www.melitahrik.com
0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالــــۍ

دا لیکنې خپلې د ژوند سببي مور او زما د علم پـال پـه اسـلامي علومـو پـوه اسـتاد پـلار تـه ډالـۍ کـوم، چې زه يې په ديني علم روزلی او هغه ته هڅولی يـم، ده تـه لـوړې درجـې غـواړم او دعـا کـوم، چـې د الله تعالی رضا زمونږ د ټولو مسلمانانو نصيب شي.

الحاج پروفيسور ډاکټر قاضي حفیظ الله ښاد جبارخیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

ګڼه	سرلیک	مخ
۱	سریزه	الف
۲	له بېو ځان ساتنه	۱
۳	رشوت	۲۵
۴	د رشوت پراخه معنی	۲۶
۵	د رشوت لغوي معنی	۲۶
۶	د رشوت اصطلاحي معنی	۲۸
۷	قضاوت	۳۳
۸	د قضا شرعي حکم	۳۴
۹	قضا ته اړتیا کې حکمت	۳۶
۱۰	د قضا د مشروعیت غرض او هدف	۳۸
۱۱	د قاضي ټاکل او د قضا د منصب منل	۴۰
۱۲	د قضاوت شرطونه	۴۰
۱۳	فساد کې قضایي عوامل	۴۲
۱۴	رشوت ته د مخ کولو سببونه	۴۴
۱۵	د قضایي فساد منفي اثرات	۴۶
۱۶	د رشوت حکم	۴۸
۱۸	په قرآن کریم کې	۴۸
۱۹	په احادیثو کې	۵۳
۲۰	په اجماع کې	۵۶
۲۱	د رشوت ارکان	۵۷
۲۲	راشي	۵۷
۲۳	مرتشي	۶۰

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴	د رشوت مال	۶۴
۲۵	د رشوت د مال مالکیت او ضمان	۶۶
۲۶	د محاباتي بیع په ترخ کې رشوت	۶۷
۲۷	د رشوت ډولونه مالي او غیر مالي	۷۱
۲۸	د اهل سنت او جماعت له نظره د غیر مال رشوت	۷۱
۲۹	هدیه (د هدیه، مقصد او ډولونه یې)	۷۳
۲۹	د رشوت او مصانعې توپیر	۷۵
۳۰	د قضاوت اجره	۷۷
۳۱	ارتزاق - د قاضي د ارتزاق تعریف	۷۸
۳۲	د رزق او اجرت توپیر	۷۸
۳۳	د قاضي د ارتزاق حکم	۷۹
۳۴	د قاضي ارتزاق د اهل سنت فقه کې	۸۱
۳۵	د رشوت کرغېړن اثرات	۸۲
۳۶	د رشوت د گناه بررسي	۸۵
۳۷	د رشوت مخنیوی	۸۶
۳۸	د رشوت سزا	۸۹

www.melitahrik.com
0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تحریک یادښت

فرهنګي څانګه د افغانستان ملي تحریک له اساسي څانګو څخه یوه اساسي څانګه ده. د دې څانګې دنده داده چې هېوادوالو ته فرهنګي خدمات وړاندې او ګټور فرهنګي کارونه ترسره کړي. د تاریخي، ملي، کلتوري ورځو او تاریخي او ملي شخصیتونو نمانځل د دې څانګې نورې دندې دي.

د هېواد د لیکوالو د علمي، دیني، روزنیزو او معلوماتي اثارو چاپ هم د دې څانګې له اساسي دندو څخه ګڼل کېږي. له هغې ورځې راهیسې چې تحریک خپل عملي فعالیتونه پیل کړي دي، نو دې څانګې هم ورسره سم خپل فعالیتونه چټک کړي دي. تاریخي ورځې یې نمانځلي، تاریخي واټونو ته یې لوحې جوړې کړي. علمي سیمینارونه او ورکشاپونه یې جوړ کړي دي.

د تحریک دې څانګې د تحریک د عمومي هدفونو په رڼا کې وټبیله چې په یوځایي ډول (شل عنوانه) کتابونه چاپ کړي. په دې اثارو کې اکثره دیني او علمي اثار شامل دي چې درنو هېوادوالو ته یې وړاندې کوي.

دا اثر (رشوت او قضاوت) چې ستاسو په لاس کې دی، ښاغلي (**دکتور قاضي حفیظ الله ښاد جبارخېل**) لیکلی او د همدغو شلو عنوانو اثارو له جملې څخه دی. هیله ده درانه لوستونکي ترې ښه ګټه پورته کړي. تحریک خپلو هېوادوالو ته ډاډ ورکوي چې په راتلونکي کې به هم خپلو دې ډول هڅو ته دوام ورکړي.

د هېواد د فرهنګ د بډاینې په هیله
په درناوي
د افغانستان ملي تحریک
فرهنګي څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

الله تعالی د ګردو (ټولو) ستاینو څښتن دی. مونږ یې په زړه، ژبه، لیک او نورو ټولو وسایلو د زړه له کومې ستایو، عبادت یې کوو، په ذات، صفاتو او عباداتو کې ورسره د شریک له شریکولو په کلکه او ټینګه توګه ځانونه ژغورو او د ده جل جلاله ته ترې پناه غواړو. لکه له شیطان او نورو ممنوعه څېزو چې پناه غواړو، حمد او ثنا یې ادا کوو، مونږ ته یې ښه او بد راښودلي او له هغې جملې یې د رشوت اخستلو له ګناه منع کړي یو. همدارنګه د ده رالېږلی استازی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم، په اصحابو یې او په مونږ ټول نر او ښځو مسلمانانو درود او سلام وایم. په خپلو مبارکو فرمودو کې د روښانه لارښوونو په ترځ کې د رشوت په برخه کې لازم ارشادات او کافي توضیحات مونږ ته بیان کړي، چې له هغو ځینې نامې فقهاوو رحمهم الله د خپلو اجتهادو او استنباطو په توګه د رشوت احکام هم د نورو احکامو په څنګ کې خپلو مصنفاتو او تالیفاتو کې راپریښي دي او له هغو د استفادې کولو په توګه قانون پوهانو د هر وخت له غوښتنو سره سم یې د رشوت مسئلو ته قوانینو کې ځای ورکړی دی، چې د هغو په استناد د رشوت په مجرمینو وروسته له څېړنو د مسلمانانو په اړونده محاکمو کې احکام صادرېږي. څرنګه، چې دې برخه کې کوم ځانګړی کتاب د پښتو په ژبه ماته نه دی معلوم ځکه مې په دې کتاب د لیکلو پیل وکړ. له الله تعالی جل جلاله ځینې غواړم، چې د ده په قوت راکولو او توفیق رابښلو په توګه د رشوت په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړوند هر اړخيز معلومات په کې راولم، چې ښاغلي لوستونکي يې د دې کتاب په مطالعه د رشوت د مسئلو په برخه کې قناعت حاصل شي او د نورو کتابونو کتلو او لټولو ته يې اړتيا پيدا نه شي. په دې کتاب کې د رشوت په برخه کې، چې معلومات مو له مختلفو او معتبرو کتابونو او مجلو راټول کړي، د لړ ليک په مخ کې ښودل شوي دي. نو د دې کتاب ګران لوستونکي د ذکر شوي مخ په لوستلو خپل مطلب پيدا کولای شي. دا دي د دې کتاب مطالب، چې ستاسو درنو مينه والو ته په ډېر درناوي وړاندې کيږي او ستاسې په کتلو او پاڼو اړولو يې د رشوت په برخه کې هر مطلب په مخه درته راځي؛ نو دعا راته وکړئ، چې زما دغه د خدای تعالی د رضا لپاره خالص ليکل ومنې. له رشوت اخستلو مو وساتي او زما مور او پلار، نيکونه، اولادونه، استاذان او حق لرونکي ټول نر او ښځې مسلمانان او مسلمانانې وبښي.

لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظيم.

ډاکټر ښاد

www.melitahrik.com 0771 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

له رشوت څخه نفرت

پروفیسور ډاکټر قاضي حفیظ الله ښاد جبارخېل د اروا ښاد عبدالحیکم خان (جدي، ۱۳۵۲ ل.هـ کال مړ) زوی، د غلام محي الدین خان لمسی، د محمد عظیم خان کړوسی، هغه زوی د رحمت خان زوی د احمد خان په خټه جبارخېل د ننګرهار ولایت د غلجایي حصارک ولسوالۍ د ناور کلي عظیم خېلو کې د علم او پوهې کورنۍ کې اغلباً په دوشنبه د کمکي اختر په میاشت کال ۱۳۱۰ ل.هـ کې د پسرلي اولو شپو دنیا ته سترګې غړولي. مور یې باضغه (ببو) د ملک محمد زمان خان لور د کوز سیاب اوسیدونکې په خټه جبارخېله وه. بل زوی یې نه درلود، یوه لور یې (بي بي ګله) شوې وه، چې وروکتوب کې په حق رسیدلې وه. پلار مې مولانا عبدالحکیم خان دیني عالم د چکنور ملا صاحب مرید، خطیب او مدرس و طالبان پرې اوسیدل، بې زما له مور یې درې مایني نورې هم وې. یوه لیلی د آدم خان لور په خټه جبارخېله د ناور خواجه بار بابا زیارت تر شا د لوګر لام اوسېدونکې وه او زما له کشر تره غلام صدیق کونډه شوې وه. له هغې یې اولاد نه دی پاتې. هغه او زما مور یې دواړه کونډې په نکاح کړې وې او دوه نورې یې پېغلې کړې وې، چې یوه ګلانۍ د ملا رمضان لور په خټه خروټې او د ناور د ملایانو د کلي اوسېدونکې وه. له هغې یې هم اولاد ونه شو. څلورمه یې بې نظیره د افضل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لور په خټه جبارخېله د ناور د کلي او سپدونکې ده. درې زامن (عبدالعليم، عبدالرحيم، عبدالنعيم او درې لورګانې ګل نظيره ګل منيره، شيرين بي بي) ترې پاتې دي ټولو ودونه کړي او خپلې کورنۍ يې جوړې کړې دي.
ما د خپلې ذکر شوې مور په غېږ کې د وړوکتوب نازولې شپې ورځې تېرې کړې او د نومورې پلار روزنه مې اخيستې. کلمه، لمونځ، امنت بالله ګانې مې له دوی حفظ (ياد) کړې. پښتو خبرې مې ترې زده کړې، د ناستې، ملاستې، خبرو او نور آداب يې راښودلي دي. اودس، د قرآن مجيد ناظره، د ياسين او سوره الملک او نورو سورتونو حفظ مې له ده کړی. همدارنګه د فقه او فارسي ادبياتو کتابونه، خلاصه، قدوري، کنز، منية المصلی، پنج کنج، تحفة النصايح، ګلستان شرح الياس مې ترې ويلي. خط او حساب يې راښودلی، د غلجايي حصارک لومړنی ښوونځی، (دارالعلوم شرعيه) مدرسه اود (د شرعياتو پوهنځی) يې پغمان کې په ليليه ډول راباندې ويلی دی.
نو ما د مشر تره خانجان له وفات وروسته يې دغه کونډه بس بي بي د سليمان شاه لور د ناور اوسپدونکې په خټه جبارخېله سره مې هغه مهال د نکاح قسمت وشو، چې زه د غلجايي حصارک د لومړني ښوونځي په شپږم ټولګي کې وم. له هغې مې اوس دوه زامن پوهنمل عزيز الله حصاري او قاضي حسيب الله او دوه لورګانې بي بي لمره او بي بي دلبره پاتې دي. هغه چې د جمعې په ورځ، چې د عاشورا ورځې سره موافقه وه په ۱۳۲۳ هـ. ش کال په حق ورسېده. بيا مې له بي بي زيتون (ضياء ګل) د سيد محمد طاهر (بينا) لور سره د واده نصيب شو، چې په خټه سادات او د ننګرهار د چپرهار ولسوالۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بانډې د کلي او سېدونکې وه. د هغې هم دوه زامن حسين الله د آريانا پوهنتون د طب پوهنځي محصل او احسن الله (تحسين) د دولسم ټولګي زده کړی او يوه لور د څوارلسم ټولګي د ابن سينا دارالمعلمين فارغ التحصيله پاتې دي. دا ښځه هم په جمعه د سختې ناروغۍ له کبله په حق ورسېده او خپلې پلارنۍ هديره کې خاورو ته وسپارل شوه.

له کابل د شرعياتو پوهنځي له فراغت نه پس زه استاذانو د استاذ په توګه خوښ کړی وم، خو د عدليې وزارت ته، چې کوم لست کې زما نوم معرفي شوی و هغه وزارت د خپل ضرورت له امله بېرته پوهنتون ته پرې نه ښودم او د ننګرهار د خوږيانو ولسوالۍ ته يې د لومړي مغلني په توګه وټاکلم د دې وزارت او داخله چارو د وزارت امور يو وزير سيد عبدالله پرمخ بېول.

څرنګه، چې زه يوه علمي او تصوفي کورنۍ کې روزل شوی سړی وم له درواغو، خيانت، حرامو او ناوړه خويو مې نفرت درلود او پلار مې هم راته فرمايلي وو، چې قضا عبادت دی په اوداسه چوکۍ باندې کښېنه ورنه پاڅېږه. ږيره ولره، پګړۍ په سر کوه، لمونځ په جمعه ورکوه، د جمعې او اخترو د لمونځو امامت کوه، رشوت او حرام مه خوره، عدالت له لاسه مه ورکوه، د اقتصاد د پياوړتيا لپاره دې يوه غوا، د لاندې پسه (مږ) او د خوراک غله زه له کوره درلېږم، خو ته د چا کوم څيز ته زړه ښه نه کړې. يو متقي پاک نفسي قاضي او سه، ما هم په همدې عزم له رشوت سخته کرکه کوله، له رشوت سره مې په منبر، اخبارو، کانفرانسو، غونډو او هر ځای کې جدي مجادله او مقابله کوله. مطالعه،ليکوالي، ترجمې او تاليفات مې کول،

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشعار مې په پښتو، دري او عربي ویل، ورځپاڼو او مجلو کې به خپرېدل. کوم وخت، چې له خوریاڼو د هلمند ولایت د نوزاد د ابتدائیه محکمې ته د قاضي په توګه او له هغه ځای د عدلیې وزارت ته د مفتش په توګه بیا د فاریاب ولایت د شیرین تګاب د محکمې د قاضي په توګه، هغې پسې د لوګر د ازرې د ولسوالۍ د قاضي په حیث، هغې پسې د فراه ولایت د مرافعې د قاضي په توګه وټاکل شولم. هلته مې د عربي اشعار خپرېدل د سبستان ورځ پاڼه کې د کابل د شرعیاتو پوهنځي مصري استاذانو ته د هغه پوهنځي رئیس پوهاند عبدالسلام عظیمي چې اوس د افغانستان د اسلامي جمهوریت د سترې محکمې رئیس او قاضي القضات دی ښودلي وو هغوی غوښتنه کړې وه، چې ما د استاذ په توګه وغواړي، عظیمي صاحب وغوښتم خو د هغه وخت سترې محکمې موافقه ونه کړه. بیا د فراه د قلعه کاه د محکمې د قاضي په توګه، هغې پسې د کابل د سروبي د قاضي په توګه هغې پسې د میدان وردګو د ولایت د ښاري قاضي په توګه، بیا د ارګون د محکمې د نائب رئیس په حیث، هغې پسې د تمیز د محکمې د قاضي په توګه بیا د قندهار د محکمې د قاضي په توګه، بیا د زابل د محکمې نائب په حیث وټاکل شوم. له دې ځای مې د تعلیم او تربیې وزارت ته د دیني مدارسو عالي ریاست ته موافقه واخیسته د عربي دارالعلوم بیا د امام ابو حنیفه رحمة الله علیه مدرسه کې د استاذ په توګه وټاکل شوم. بیا د دیني مدارسو عالي ریاست کې د مسلکي غړي، هغه پسې د تالیف او ترجمې ریاست کې د دیني تعلیماتو په دیپارتمنت کې مقرر شوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښوونې او روزنې له وزارت مې د لوړزده کړو وزارت ته د اسلامي علومو پوهنتون د اسلامي علومو د څېړنو مرکز د تفسير او احاديثو ديپارتمنت ته موافقه واخيسته. هغه مرکز بيا د حج او اوقافو وزارت پورې وتړل شو. له هغه ځايه د خيبر پښتونخوا پېښور ته مهاجر شوم هلته له اسلامي پوهنتون، سيد جمال الدين پوهنتون، ابدالي پوهنتون او بالاخره افغان پوهنتون د استاذ او شرعياتو پوهنځيو رئيس او د ثقافت د ديپارتمنتو د امر په توګه لګيا وم، څو چې افغان پوهنتون د افغانستان خوست ولايت ته انتقال شو. زه هم ورسره لاړم او هلته د شرعياتو، حقوقو، اداره او تجارت پوهنځيو د رئيس په توګه وټاکل شوم. له درې کالو وروسته له خوست پوهنتون ځينې په اسلامياتو کې د دوکتورا Ph.D تحصيل لپاره د پېښور يونيورسټۍ (پوهنتون) ته معرفي شوم. هلته لاړم څرنګه، چې د مخه مې هلته د هجرت په وخت کې ماستري او ايم فيل تعليمات سرته رسولي و نو په اسلامياتو کې مې Ph.D تحصيلات هم سرته ورسول. د فراغت مکتوب مې چې واخيست دى وخت کې د ستري محکمې د مفتش په توګه وټاکل شوم. څو، چې په ۱۳۸۸ کال ۸ د ميزان په مياشت کې تقاعد ته سوق شوم.

زده کړې: له هجرت مخکې مې ابتدايي ښوونځى غلجايي حصارک کې سرته ورساوو. همصنفيان مې پاينده محمد، شېر محمد، سيد حبيب، عبدالغفور، محمد حسن، سرمير، ظريف خان، عبدالرؤف، فضل رحمن او داسې نور سر معلم مو ښايسته ګل خان بيا غلام اکبر خان او معلمان مو حافظ محمد الف خان، مومن خان، ايوب خان، محمد بشير خان، سيد

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد خان او داسې نورو، د درس ځای مو د میا صاحب جومات، د حمزه خان جومات، د شاه محمد قلعه او د تانې جومات وو.

خاطرې: په فارسي او پښتو مې اشعار جوړول، د ډاکټر شکایتونه د جمعه خان شکایت، اوربل کیسه، د شپې قیصې، د بالاپوش رانیول، د قلم رانیول، درگي هندو، د موټر راتګ حصارک ته او زمونږ منډې، لاسي ساعت مې جوړ کړی و، چوکۍ مې جوړه کړې وه، یو د ریاضي سوال په ټول صنف کې یوازې ما حل کړی و.

هغه داسې و: (۱۵) مسلمانان او (۱۵) هندوان ټول (۳۰) تنه په یوه کشتۍ کې له یوه بحر پورې وځي خو کشتۍ کې (۱۵) تنه ځاییږي ځکه چې کشتۍ (۱۵) تنه وړې شي، که نه کشتۍ غرقیږي. دوی په دې سلا شول، چې دوی (۳۰) تنه ټول قطار ودریږي وشمارل شي هر څوک، چې نهم وي هغه له قطار وویستل شي نو دوی دې داسې قطار شي، چې هر نهم سړی یې هندو وي څو (۱۵) هندوان طرح شي او (۱۵) مسلمانان کشتۍ کې له بحر پورې وبستل شي. بیا (۱۵) هندوان پورې وبستل شي. یوه ورځ وخت یې راکړ ما په کور کې د کاغذ په مخ ۳۰ ټکي کېښودل.

(م م م م ه ه ه ه ه م م ه م م م ه م ه ه م م ه ه ه م ه ه م م ه)

په هر نهم ټکي مې (ه) ولیکله، چې (۱۵) هې ګانې پوره شوې په نورو ټکو مې (م) ولیکه. دا ځواب استاد ټیک وباله او هغه په یوه بیت کې د هغه حل یاد کړی و.

او د ماشوموالي نورې خاطرې مې ډېرې دي، چې نمونه یې: ژړنده،

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

شرشره، پگړۍ، د شوتلې جنگ، د پښې سوځېدل، خوځېدل، دانې، دړې لاندې کېدل، د ويالې يخ کې ننوتل، له ونې لوېدل، ناوې ته ورجگېدل، زرکه، د ټوپک ماشه، د برات شپې لمانځل، د منوکۍ شپه، د ونډۍ غوښه، د کوټې اوبه، ورغۍ، دودخه – جارگۍ، چرگۍ، د پوختکې بچې، د شارو بچې، زبرکه، د تور بللې بچې، ټېغکه، اوږده لکۍ واله مرغۍ، په تبرزين غوڅېدل، په سبق وهل، لوبې کول، د پلار نصيحتونه، د مور نصيحتونه، د تره نصيحتونه، په مدرسه کې: مقالې، شعرونه، ترجمې، امران، استادان، همصنفيان، د نمبر او برياليتوب پوښتنه، ناروغۍ، سپورت، کوپراتيف، غسل په يخه وياله کې، زما د رياضۍ پارچې نه د استاد استفاده، له کور نه مدرسې ته د کولالې، جگدلې او سروبي له لارې په موټرو کې، پياده له محمد شاه خان اوښی، نور محمد تروزبې سره او له مدرسې کور ته تلل تر سروبي موټر کې او نور به پياده تگ، د ميا صاحب جماعت ته په مردانډنه، کوچيانو سره، اوښ، کېږدۍ.

د شرعياتو پوهنځي کې: مديران، معاونان، همصنفيان، استادان، مبصران، د ليليې سر معلمان، معلمان، ملازمان، تحويلداران، کتابداران، خياط، ډاکټر، سلمانيان، اشپزان، چايداران، دوبيان، نان وايان، قصابان، ليليه، کتابخانه، درسخانه، باغونه، مسجد.

ماستري: پېښور کې مې د اسلامياتو په رشته کې د پراويټ ماستري د کابل د شرعياتو په ډيپلوم سرته ورسوله او د هغې په برى ليک مې د اسلامياتو

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایم پېل وکړ او د هغې رساله مې د نصاب الاحتساب په مخطوط تحقیق وکړ او د ایم فېل ډګري مې ترلاسه کړه.

ایم فېل : د ایم فېل کانکور کې نږدې سل نفري پنځه قطارونه وو، چې دوه د هلکانو، دوه د نجونو او یو قطار د استاذانو وو. ټول پنځه سوه تنه اټکل کېدل له دې ټولو زما په شمول شپږ تنه ایم فېل ته ومنل شول، چې درې پاکستاني او درې تنه افغاني وو. له دې ټولو یو زه او بل افغاني سید عبدالعزیز د شینوارو اوسېدونکی له بریالیتوب وروسته د رسالې په لیکلو او د پاکستان د حکومت له خوا په منلو موفق شولو. دې برخه کې د ډاکټر عبدالقادر سلیمان همکاري د یادونې او ستاینې وړ ده. (حیاه الله تعالی) دې تحصیل ته د افغانستان حکومت رسمي اجازه راکړه، خو مصارف یې زما په ذمه کړل.

د Ph.D تحصیل : کله چې د Ph.D دورې ته له څو کالو وروسته د محصلینو نیولو اعلان وشو په کانکور کې مو اشتراک وکړ. په هغه کې له بریالیتوب وروسته داخله راکړل شوه. دوه کاله پس، چې فارغ شوم ما ته د ملا علي قاري هروي د تفسیر انوار القرآن و اسرار الفرقان وروستۍ برخه له سبا تر آخر د الناس سورت پورې بحث او تحقیق راته منظور شول. ما هم پېل ورباندې وکړ. مشرِف مې ډاکټر محمد عمر د اسلامیاتو د څانګې ډاکتر راته ټاکل شوی دی چې کار یې ماشاء الله پرمخ تللی دی. الحمدلله رساله په دوه ټوکوکې د ۱۲۰۰ مخونو نه زیاته وه د هغې یو نقل انګلیستان او یو هندوستان او یو اسلام آباد ته واستول شول د هغو ځایو استاذانو تائید کړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

او زه یې دوکتورا د عالمي شهادت نامې مستحق وګڼلم. د هغې مناقشه د پېښور پوهنتون په داسې شان وشوه چې د مخه یې ساری نه درلود او تفصیل جلا کتاب کې راغلی. زما د سن او عمر زیاتوالي کې د دکتورا فراغت جهاني ریکارډ قایم کړ او پخوانی د هند ریکارډ پرې مات شو په نړۍ واله سطحه پېښور او افغانستان راډیو، تلویزونو، انټرنیټ، مجلو او اخبارو کې یې زیاتې یادونې وشوې. تر دې اویا زره کالداري فیس راته معاف شو او افغان قونسل راته د افغانستان د بهرنیو چارو وزارت له لارې د اکاډمسین علمي رتبه او یو کور راته پیشنهاد کړ.

تالیفات : په دې وختو کې هغه دي چې د دې کتاب په آخر کې معرفي شوي او شمېر یې دوه سوه او اتیاوو پورې یاد شوی دی.

رتبې دولتي رتبه مې له ۹ پېل فوق رتبې پورې ۱۳۷۰ کال کې رسېدلې وه. ما فوق او د خارج رتبې تفاوت افغان پوهنتون کې راکړ شوی دی.

او علمي رتبه د اسلامي علومو د څېړنو مرکز کې د سر محقق په توګه راته منل شوې او د خوست پوهنتون کې د پوهاند علمي رتبه راته د دیپارټمنت پوهنځي او پوهنتون شوراګانو کې تصویب او د لوړو زده کړو وزارت ته خبر ورکړ شوی دی.

خو زما د تالیفاتو معیار د اکاډمسین علمي رتبې سره سمون لري.

زما د اشعارو اثر : هر شعر ځانګړی اثر لري او هره مقاله بیل بیان او خوند لري. له دې امله عربو ویلي دي : ځینې اشعار د جادو غوندې دي او ځینې بیانونه اثر کوونکي دي، خو زما له اشعارو، چې یو مې نوزاد کې لیکلی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطلع يې دا ده :

کال تېر شولو رانغلې نن اختر دی که راځې
سينگار مې د ښکلا ټول برابر دی که راځې

زما يو ماما ، چې ځاځې نومېده په هغه يې دا سې اثر وکړ، چې په اورېدو يې فوراً حرکت وکړ او کور ته لاړ.

بل شعر مې ستري محکمې ته ليکلی و ، چې عنوان يې و (ای تلې) او مطلع يې وه :

ستا عدل ته حيران يم په تللو کې ای تلې
درانه دې کړه راښکته سپک دې بوتله پورته ولې؟

د هغه وخت په ستره محکمه يې سخت اثر کړی و ، هغوی زما رتبه بې موجبه معطل کړې وه او د دې شعر له کبله يې نور هم سختي راسره کوله. څو ، چې د ملت بابا اعليحضرت محمد ظاهر شاه هغه وخت بر حال و هغه مې په دې حادثه خبر کړی پس له هغه يې ترفيع راکړه.

رشوت : څرنگه، چې دا رساله د رشوت په برخه کې ليکل شوې او ما هم دولتي ځانگو کې دندې اجرا کړې د لوستونکو ذهن کې به تېرېږي، چې ته به څرنگه يې؟

ځواب کې ځان له رشوت ساتلو په هاند او هڅه ښه او پاک نه بولم، بلکې د څښتن تعالی په فضل رحم او ساتلو حال بيانوم. او هغه داسې، چې : وړوکتوب کې پر ما حيا دومره ډېره غالبه وه، چې زه ودو ته نه شوم تللی. ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل که واده ته لاړ شم خلک به وایي: هغه دی د ملا صاحب زوی واده ته راغلی دی، د دې خبرې په اورېدو به زه ودو ته نه تلم. همدارنگه له نامناسب درېدلو او نامناسبې خبرې له بیانولو به مې ځان ساته. ما ویل، چې لیدونکي او اوریدونکي به وایي : دا د ملا صاحب زوی دی سپینه پگړۍ یې په سر ده او کله مې، چې ډېره راغله د مدرسې طالب شوم بیا نو پر ما د ځان کنټرولولو عوامل نور هم زیات شول. د واده سیل مو نه کاوو، چې د ډول او داریا وهل او د سندرې ویل او د ښځو د آوازو اورېدل او د هغوی لیدل د پردي پټي یا له باغ بې اجازې استفاده د پردي مال اخیستل، دروغ، غیبت، کینه، مرورتیا، چغلي او له داسې نورو حرامو څیزونو مو په جدي توگه ځان ساته. په همدا ډول روزنه، چې لوړو زده کړو څخه فارغ شوم د عمل په ډگر کې مې دا عزم قصد کړی و، چې:

مونږ د شرعیاتو پوهنځي فارغان لومړی خاص د خاوند تعالی د فرضو ادا کولو (چې علم یې پر مونږ فرض کړی دی لپاره دیني ا و اسلامي علم کوو ورپسې د خپل گران ولس چې د دوی په مالي مرستو روزل شوي یو خالصانه، صادقانه، عادلانه، په امانت دارۍ، ښه او خواږه سلوک له هر ډول بدې استفادې او له رشوت پاکې فضا کې به چوپړ او خدمت کوو. داسې خدمت لکه، چې پلار، مور، وروڼو او خویندو ته یې د قانون او شریعت په رڼا کې کوو څو پوه شي، چې دوی دا ډول زړه سوانده، عادل او مؤدب بچي هم لري، چې اوښکې یې پاکې او نارو ته یې په جار او قربان ځواب ووایي. نو په ۱۳۳۷ هـ. ل کال چې کابل د شرعیاتو له پوهنځي فارغ شوم د ننگرهار د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوږیاڼو محکمه کې د لومړي مفتي په توګه وټاکل شوم. ما له رشوته ځخه په ټینګه ځان ساته.

خو ځار مو کاوو، چې د پیسو اخیستلو کار به څرنګه اجرا کېږي. هغه څه مې، چې ولیدل د ویلو نه دي خو د دفتر د محکمې، غړو کشرانو ته مې وویل: زه رشوت او د خلکو ازارولو او د هغو د کارونو ځنډولو سره مخالف یم. په خپله شپه او ورځ کار کوم او کوم کار، چې راوسپارل شي سرته یې رسوم او چې وګورم د چا کار ځنډیږي. هغه زه سرته رسوم. ما نظر لاندې ساتئ که ناجائز کار مې کاوو ما منع کړئ او تاسې، چې زما لاس لاندې نه یاستئ مسؤلیت مو خپل دی. باید ښه کارونه وکړئ او که کوم وخت په کفالت زما لاس لاندې وئ بیا مو رشوت قلماني او د خلکو سرګردانولو ته نه پرېږدم. زما شعار (تقوا او د عمل سرعت) دی همداسې مې وکړل. کوم کور کې چې زه اوسېدم هغه کلی بایزید خېل نومېده. علما او ډېر، علما برحال او هم متقاعد قضات او مفتیان په کې وو ټولو پنځه وخته لمونځ ما پسې په جمع ادا کاوو او د جمعې او اخترو لمونځونه به هم د خوږیاڼو د کړې د بازار پخوانی جومات کې ما ورکول. په دې دوره کې مو د وثایقو، فیصلو لیکل او تحقیقاتو د دوسیو څېړل، نظریه ورکول زده کړل، چې د خاص او عامو په خولو کې ستاینه کېدله.

د رشوت په برخه کې: د چا په ترافیکي پېښې کې یو خان د واسطې په توګه حجرې ته راغی سپارښت یې وکړ او لاړ. زه چې له حجرې راوتلم ګورم زما په بوټو کې یې لوټونه ایښې دي. ما راوغوښت او په عزت مې هغه روپۍ ور رد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې او ورته ومې ویل: داسې عدالت به درسره وشي لکه بل قاضي ته دې، چې روپۍ ورکړې وي. له فیصلې وروسته یې چې عادلانه کړنې ولیدلې خوشحاله و. دا قصه او ستاینه به یې کوله.

بله قصه : په یوه ښځه د دوه تنو دعوه له کالو کالو محکمه کې پاتې وه خو ما چې د قاضي په غیاب کفالةً دایر کړه د دواړو خواو قومونه مې له مدعیانو سره وغوښتل. ورته مې وویل یوه ښځه ده یوه سړي ته به د اثبات په صورت کې حکم کیږي. که تاسې پر ما د رشوت باطرفداری ګمان لرئ. زه یې هم نه فیصله کوم او که پر ما باور لرئ، چې نه طرفداري کوم او نه رشوت اخلم. او بل دا ، چې مدعي بها ځمکه یا روپۍ نه ده، چې نیم د یوه او نیم د بل شي او صلح په کې وشي. دواړو خواوو وویل: ستا صداقت پاک نفسي او بې طرفي د لمر غوندې ده فیصله وکړه. هر چا ته دې چې حکم وکړ هغه بل لوری تهمت نه دربانديږ وایو او په مرافعه طلبۍ ته مه خفه کیږه. ما ورته وویل هغه ستاسې قانوني حق دی نو د فیصلې په دوران کې یو لوري په شاهدانو دعوی ثابته کړه. حکم ورته واورول شو ملامت لوری بې له کوم شکایت یا تهمت لګولو مرافعه طلبي وکړه. په خوشحالۍ او په خدای په امانۍ له محکمې ووتل: هماغه فیصله له مرافعې او تمیز هم تائید شوه. ټول ولس ته څرګنده شوه ، چې حق حقدار ته ورسید.

د خوربیانو له خاطرو : د محکمې ملازم ته ځو خبرې، د محرر قلمانه، د حسن کوچي توقیف او فیصله، د هاشم خېلو سرداران، مېمله کې د پېغلې حلالول د هغې د مېړه له خوا ، د سورلنډي چرګ، لیسه کې کانفرانس، د ملت د بابا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرکلی په سرما او د مېلمې بڼ کې چې برحال باچا و ، د نوزاد محکمې ته تبدیلۍ کې د خوړیانو جامع جومات کې د ټولو لمونځ کوونکو دعا.

نوزاد ته زما له همصنفي محترم قاضي عبدالواحد خان افغاني سره سفر، د هغه له پلار صاحب خان اکا سره لیدل کتل، د محکمې دندې د اشغال مراسم، اختر، د خاوې سفر، د واشېر سفر، د ښوونځي تاسیس، د محمد هاشم خان نورزي ورور د ملت د بابا یاور میلمستیا ، د ملک ولي جان د قتل فیصله ...

په نوزاد کې، چې ولسوال یوه شول ویل یې: داسې قاضي راغلی، چې رشوت نه اخلي؛ نو د محمد هاشم خان ورور، چې د د خدای بښلي اعلیحضرت محمد ظاهر شاه یاور وو ، ولسوال ته یې وویل : له قاضي سره زما مېلمستیا ته راشه! ولسوال ورته ویلي وو ، چې هغه خو د چا مېلمستیا ته نه ځي، د هاشم خان ورور یاور ورته ویلي و ، چې ما خپل ناظر ته یو لیک ورکړی و چې د چا سپارښت مې غوښتی و. هغه زما خط شیرلی و ناظر ته یې ویلي و زه خپل عدالت چلوم سپارښتنې ته اړتیا نشته. ته دغه قاضي په یوه چل درسره راوله! لنډه دا ، چې ولسوال د ښکار په نامه هغه کره بوتلم. گورم، چې هلته د عبدالرحیم خان د نوزاد د اوسېدونکی ، د روغتیا وزیر، د شورا وکیل او نور مخور ناست دي. د غرمې ډوډۍ کې یې د (خاگینه) په نوم غذا راکړه. بیا یې ما ته وویل: قاضي صاحب! زما په کابل کې له پاچا سره دنده ده کومه اړتیا مې درپورې نشته. د دې لپاره، چې رشوت نه اخلې ما خپل ناظر ته اجازه کړې ده، چې په کال کې یو خروار غنم درکړي. د روغتیا ذکر شوی وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل: یو خروار غنم به زما ناظر ورکوي. فکر کوم، چې یوه وکیل هم دا ژمنه وکړه خو ما د دوی دا مرستې نه واخیستلې او نه مې ومنلې خو هلته مې کله داسې خوراکي څېز ونه لیدل، چې د کور په دروازه کې اېښودل شوی و هر څو مو چې د هغه د خاوند پوښتنه وکړه چا به نه ویل چې دا زما دی، مقصد ټول خلک پوه وو، چې قاضي پیسې نه اخلي او رشوت نه مني.

نوزاد کې له خاطرو یوه هم د ولسوال محمد یوسف له خوا د ملک امین الله د خاوې اوسپډونکي په تفنگچه ویشتل و، چې زما حجره کې یې خطایۍ کې تفنگچه وار کړه او ملک امین الله په ورانه ولگیده. ټپي شو روغتون ته یوووړل شو او روغ شو. د جماتونو جوړول د جمعې د لمونځو اجازه ورکول او داسې نور بازار کې د ساز او سرود او قیمار مخنیوی ...

د تفتیش په دوره کې، چې سید شمس الدین مجروح د عدلیې وزیر او موسی شفیق یې معین و له رشوت سره یې زما نفرت احساس کړی وو نو دومره اعتماد یې پر ما درلود، چې د مهمو کړنو تفتیش ته یې زه ټاکلم او کله یې په ځانگړې توگه ځینې موضوعات راسپارل لکه د عبدالمحمد د پروان د حقوقو له امر تحقیقات همدارنگه ده پسې د عدلیې بل وزیر د فتوی د څانگې تحقیقات، چې موسی شفیق یې مشري په غاړه درلوده او داسې نور.

له خاطرو څخه یې: زما د ترفیع مېلمستیا د مصر برس ته بلنه او زما ناروغي، چې مار چیچلی وم د ده خدای داد شریک کور، چې حاجي محمود جان سره مو په ۳۰ زره افغانۍ اخیستی و او (۱۲۰۰۰) افغانۍ په کې زما وې. څرنگه، چې بې نمرې و هغه مې نوموړي حاجي صاحب ته پرېښود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شرین تګاب ولسوالۍ کې مو له رشوت، قیمار مخنیوی اونۍ کې دوه ورځې د دولت آباد د محکمې کار کول او پس له تبدیلۍ د دواړو ولسوالیو د خلکو غوښتل او د هوټل مخې ته دغې لویې غونډې ته وینا کول او له هغو بخښنه غوښتل او الله پاماني کول او د ځینو ژړل له مهمو خاطرو ځینې دي او د اوزبکو او پښتنو ترمنځ د علانې محاکمو دائرول.

د ازرې ولسوالۍ کې د قوماندان په ځای د ولسوال تبدیلي او له هغه سره مناقشه بیانول ډېر وخت او لیکنې غواړي. له ولسوال سره د بندیانو او مرنډو ښځو خاطرې، چې موضوعګانې یې له ولسوال سره وې ځانګړې تشریحات لري، د غرو پیاده سفر، له کوچیانو سره کتنې، د ناصرو له ملک سره شپه تېروله، بله شپه د هغه له تربور کره تېرول او د دوی ترمنځ له ځینو رازو خبرېدل او د هغوی ترمنځ صلح کول هم یوه خاطره ده. په لارې د فراریانو په توګه زمونږ بدرګه کېدل. د عبدالمنان خبروال او د عبدالحکیم بنګله دیش د ادبي ویناوو یادول، د وکالت د دورې انتخابات، د کابل جاده کې د لاورۍ دروازې سره خطرناکو اشخاصو سره مخ کېدل.

فراه کې : په مقالو ، اشعارو ، پر منبر ، کنفرانسونو او اخبارو کې رشوت سره مجادله روانه وه. د سیستان په خپرونه کې د رشوت له اشعارو یوه مطلع دا ده :

اخلمه رشوت قلماني نه مې رغېږي نه
ووړکی په کې لوی شوم دا عادت زما هېرېږي نه
ګوره جبار خېل ته چې اوس ما سره غږېږي نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخلمه رشوت قلمانـــي نـــه مـــې رغېږي نـــه

او د مقالو عنوانونه : مـاهر رشـوت خـور، خـداى دې ورک کـړه رشـوت خـوره، زوړ شوې او له رشوت لاس نه اخلې او داسې نور.

ټولو کې مهمه یې دا وه، چې د فراه د قضا او اجرائیه مشرانو وپتیله څو پـه دسیسه ما له فراه تبدیل یا په هر ډول چې وي چپ کړي. هغـه داسـې، چـې پـه سیستان کې زما د اسانه پښتو کتاب مسلسل چاپېده اشعار او مقالې په کې خپرېدلې خو د رشوت خبرې په هره پاڼه کې وې. په دې لړ کې یو مضـمون و، عنوان یې (ماهر رشوت خور) و د محکمې رییس هغه مستوفي ته وښود، چـې هغـه د والـي دنـده پـه کفالـت اجرا کولـه. دى یـې پـوه کـړ، چـې دا مضـمون جبارخېل لیکلی دی. زوړ شوی، امسا دې لاس کې ده، عینکې دې په سترګو ایښي، د بنس موټر کې سپرېږي بیا هم له رشوت لاس نه اخلې.

مار چې سوړې لره ورشي هلته سم شي
تـه د ګور غـاړې تـه لاړې نـه شوې سم

دا ښـې ټولې مسـتوفي صـاحب پـه تـا کـې دي نو جبار خـېل تـه ښودلې یې. زمونږ بې اجازې داسې کار کوي له مونږ خفه نه شي. مستوفي صـاحب وویـل: ما خو جبارخېل ته هیڅ نه دي ویلي ده ولې داسې کار کړی؟ د محکمې رئیس ورته ویلي دي : راځه، چې یوه چاره یې وکړو ځان ترې خلاص کړو او هغه دا، چې : دا اخبار مکتوبي مارشال شاه ولي خان د اعلیحضرت تـره تـه ولېږو او ورته ولیکو، چې جبارخېل دا ډول په ذکر شویو الفاظو سـتا سـپکاوی کـړی؟ مارشال شاه ولي خان ما ته لیک راواستاوو، چې (ما به تو چه کـرده ام؟) او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وخت صدراعظم نور احمد اعتمادي، چې ولایت په ولایت یې سفر پیل کړ هغه ته یې دنده ورکړه، چې فراه کې دغه موضوع وڅېړي. هغه صدراعظم، چې ځو تنو وزیرانو او معینانو سره فراه ته ورسید، روښان د اطلاعاتو او کلتور وزارت معین هم ورسره و دوی د ذکر شوي صدراعظم په مېز دغه مضمون تر څېړنې لاندې ونیو. هغه کې یې دا جمله ولیدله (آیا هغه څوک، چې رشوت خواره نه نیسي په دې خوښ دي چې رشوت خواره دي. رشوت خوري او که د دوی موټر په دې خامه سرکونو نه شي راتللي چې ویې نیسي) نوویې پتیله چې دا مضمون محیطي دی. د فراه په مامورینو پورې لیکل شوی دی. کابل او شاه ولي خان پورې هیڅ اړه نه لري ځکه، چې خامه سړک خو فراه کې دی او د کابل سړک خو پاخه دي. دا راپور یې چې شاه ولي خان ته ورساو فوراً یې د مستوفي په تقاعد امر وکړ. ځاکن خپله ځا کې ولوېده. ما په هر ولایت کې سربېره د محکمې په کارو له معارف او اطلاعات او کلتور څانګو سره هم همکاري درلوده. خپرونې مې کولې او درسونه مې ورکول.

قلعه کاه ولسوالۍ کې سید داود والي خلکو ته وویل قاضي مو یو پاک سړی دی رشوت نه اخلي قلم او ښه یې نوراني د احترام وړ دی. په تاسې یې هم قدر لازم دی. د تبدیلۍ په وخت دوه موټره د ولس مشران ولایت ته لاړل او زما دوباره مقرري یې وغوښتله. زه له تبدیلۍ وروسته بیا قلعه کاه ته لاړم. د جمعې لمونځ مې په خپل امامت ور ادا کړ او د خطبې په ترڅ کې مې ورته وویل: (نور قاضیان به چې تبدیل شول تاسې به ورپسې لاړئ او ورکړئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

روپۍ به مو ترې غوښتي خو ما چې له تاسې روپۍ او رشوت نه دی اخیستی، بلکې تاسې پسې راغلی یم، چې کومه وزه مې خرڅه کړې او بایسکل مې خرڅ کړی هغه کسان دې مسجد کې کېني او زما روپۍ دې راکړي) د قلعه کاه مشر عبدالروف خان د ولسي جرګې وکیل د فراه د اطلاعاتو او کلتور مدیر بلیغ، سناتور، د ټولې فراه خان.

خلکو تعجب کاوو، چې رښتیا مونږ به له قاضیانو پیسې غوښتې او دا قاضي، چې پاک دی له مونږ یې څه نه دي اخیستي. څه شی به ترې وغواړه او د ده پورونه، چې په چا پاتې دي هغه دې ورکړي. مشهور زیارتونه یې امام زید، سلطان صاحب، ملا عثمان، امام مهدي، د شګو ښویندۍ او نور وو.

سروبي کې: د سروبي له خاطرو د عدلیې وزیر صاحب عبدالمجید خان تېلفون او سپارښتنه وه، چې سپوږمۍ نومې بوډۍ ښځې د هغه کور ته لار موندلې وه او سروبي کې د دواړو ځمکې څنګ په څنګ وې. د سپوږمۍ زوم د برخې بېلېدو دعوی کړې وه. آخر مې د هغو معامله په صلح فیصله کړه.

ځرنګه، چې سروبي کې د ډاکټر ظاهر صدراعظم او د عبدالمجید خان وزیر عدلیه او نورو ځمکې وې له هرې وړې او غټې به خبرېدل. پوه وو، چې دا قاضي د رشوت اخستلو سړی نه دی. د اوکی ملا صاحب به جمات او نورو جماتو کې مو وار په وار د جمعې د لمانځه خطابت کړی او لازم نصایح مو ورته کول، چې رشوت چا ته ورنکړي. په خپلې محکمې اعتماد د عدالت ولری د صلح جرګې مې ورته جوړې کړې وې په هغو کې به یې چې اصلاح

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه هغه به ما هم له شریعت سره سمې ورته وثایقو کې تائیدولې؛ نو د سروبي خلکو نازولم او په نیک نوم یې مشران ما یادوي.

مهمه خاطره: بندیانو خپلو منځو کې ویلي قاضي خو رشوت نه اخلي نو بې جزا مو نه پرېږدي. یو تن، چې د غویو په غلا متهم وو هغه مې چې د فیصلې لپاره راوغوښت محافظو عسکرو راوست. یو ناڅاپه یې د مېز په سر قرآن شریف راته کېښود وویل: د دې قرآن شریف په خاطر ما ته برائت راکړه. ما ورته وویل : تا ولې داسې کار وکړ؟ ده وویل: واسطه مې نه منې، رشوت نه اخلې بې له قرآن راوړلو بله چاره پاتې نه وه ځکه مې قرآن مجید درته راووړ، چې ما خوشی کړی؟ ما ورته وویل، چې رشوت نه اخلم او واسطه نه منم نو ظلم خو هم نه کوم که ته متهم یې دا قرآن وایې، چې غل د سزا وړ دی او که ملزم نه یې برائت به واخلې او که غل یې نو څرنګه برائت غواړی؟ بیا مې هم چې دی له محکمې رخصت کړ فکر مې وکړ، چې قرآن ته غرونه، سیندونه ټینګبډلای نه شي نو زه به څنګه ورته ټینګ شم. خاوند تعالی ته مې دعا وکړه، چې د دې سړي د برائت لار راته پیدا کړه او که مرافعه او تمیز کې آوازه شي، چې غل یې خوشی کړی هغو ځایو کې مې ته خلاص کړه. ما ستا په کتاب غیرت کړی، ته غیرتي یې په ما غیرت وکړه. هاغسې، چې ما کوم سهولت ورسره وکړ. عبدالبصیر خان د تمیز رییس صاحب وغوښتم. پوښتنه یې رانه وکړه او بېرته له پوښتنې منصرف شو. په دې ډول خاوند تعالی زه هم له لوړو مقامو وژغورلم.

حنان (نجار)، تورګل (ګلکار) ورونه، کټور (سپی) د قازانو بچی، د داود خان د باغ انار، د نور محمد شاه د ورور نور شا خان (د اعلیحضرت یاور) د بچو اقرار، د کور رانیول په کابل کې، د کور جوړول او حصارک کې د ژرندې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکانو آبادول، په حصارک کې له ملا صاحب جان، محمد شاه خان او امین الله خان څخه د باغ او ځمکې په لاس راوړل، له محمد جان د باغ رانیول او لالا جان سره یې بدلول.

ارګون کې: د حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم په خوب کې لیدل، چې د امیب او بواسیرو ناروغي مې درلودې، د ترکي راتګ د کوټوالۍ، زبړوک جهاد د یادونې وړ دی.

د کندهار محکمه کې: زما د ګړۍ د ورکېدلو تکل، د حاجي محمد مقصود سره لیدل.

زابل کې: په نیابت ټاکل کېدل، د پخواني نائب اکبر بندي کېدل، د مجاهدینو د پیغامو رارسېدل.

عربي دارالعلوم کې د حسیب الله شاملېدل او هلته په استاذۍ باندې زما مقررېدل، په امام ابوحنیفه رحمة الله علیه مدرسه کې تدریس کول، د نجونو ټولګی او د (زبیدې) نمره خپلې څلورم نمرې باندې پاتې کېدل، د ورکې حاضرۍ پیدا کېدل، د یمن معین سره په عربي د استاذانو په نمایندګۍ د هرکلي کول او په یوه کنفرانس کې زما د جهادي شعر هرکلی د دواړو مدرسو لخوا بدرګه کېدل، چې مطلع یې ده:

راټول شئ وطنوالو، چې نن بیا ملي غورځنګ دی
راځئ، چې وخت د ننګ دی
دښمن مو په وطن کې کور په کور جوړ کړی جنګ دی
راځئ، چې وخت د ننګ دی

د مدرسو عالي ریاست کې د مسلکي غړي په توګه ټاکلو په وخت مې د پښتو ادبیاتو دوه ټوکه ۱۳-۱۴ ټولګیو ته او د اسلام تاریخ ۱۳ ټولګیو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپول او د فارسي ادبياتو ۱۳ او ۱۴ ټولګيو ته ليکل او د اسلام تاريخ د دوه يم بخش د عباسيانو د دورې ليکل د يادونې وړ دي. مهمې خاطرې يې درسي کتابو خپرول، د کتابخانو منظمول او د امتحانو اخيستل د کابل د مدرسو د انضباط کنټرول.

د اسلامي علومو د پوهنتون د اسلامي علومو د څېړنو په مرکز کې د کتابو تاليف، تدريس او د سر محقق د علمي رتبې اخيستل مهمې خاطرې دي.

په علمي کانفرانسونو او سيمينارو کې ګډون او مقالې ورلېږل د هغو منل، اديتوريم کې يې لوستل او بيانول علمي کارونه. همدارنګه د علومو اکاډمۍ ته د مقالو ليکل، لوستل او د اسانه پښتو کتاب منظمول، وړاندې کول او د هيئت په نظر کې هغه مهم څرګندېدل مهم کارونه، معاش، کوپون، د ممتاز استاذ طلايي نشان ترلاسه کول د عالي تحصيلاتو د وزير صرابي په لاس غاړه کې را اچول مهم کارو.

د روزې، پنځه بناء، حضرت ياد، توضيح الميراث، ميراث نامې چاپول د زيات قدر وړ وو.

د هجرت تصميم فامېل سره، د يوه زوی بيا بل زوی لېږل پېښور ته، د يوې لور او زوم لېږل او داسې د نورو خپلوانو استول پېښور ته زما جهادي دنده وه.

په پېښور کې ارباب روډ کې عزيز الله او حسيب الله سره اوسېدل او له هغوی کچه ګړۍ ته تلل د بي بي دلبرې لور ودېدل د اسلامي پوهنتون رئيس فيض الله کاکړ سره کار کول، تاليفات او څېړنې او د پېښور پوهنتون نه د ماسترۍ، ايم فيل او Ph.D لپاره معرفي کېدل او د هغو تحصيل سرته رسول مهم کارونه وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حسیب الله په غښتنه له کچه ګړۍ ببرته ارباب روډ کې د ده کور ته ورتلل، چې نوی یې اخیستی و. یوه سر کې به دی اوسیده او بل سر کې یې زه اوسېدم. هلته مو د حج د فریضې ادا کول هم په نصیب شول او حسیب الله هم لندن ته ولاړ. بیا د عارف کالونۍ کې د حسیب الله ماینې کور په کرایه ونیو. مونږ هم ورسره لاړو. هلته زما مېرمن ناروغه او په حق ورسېده. ماشومان را په غاړه شول. له هغه کور، کوروالا ووېستلو. عزیز الله د څو مودې لپاره د کور حجره راکړه، چې ما ورته نیولې و دغه کور او یوه کوټه مې ورسره شرط کړې وه چې هغه به زما وي مګر بیا هم له هغه کور ووېستل شوم نو نور احمد زوم کره لاړو څو موده وروسته له هغه ځای هم ووېستل شولو. کالي مو شاه کڅ ته ظریف د محمد ظاهر زوي کره واستول او مونږ کابل ته لاړو. هلته مو دنده واخیسته کالي مو یو څه په چکن یوړل او نور پاتې شول. کابل کې هم هغه ګډوډ شول زه یوازې د ماشومانو تعلیم ته متوجه شولم. حسین الله اوس د آریانا پوهنتون د طب محصل دی چې ګردیز ته نقل شو او دریم کال ته بریالی شوی دی او نرګس له دولسم فارغه ده دارالمعلمین نه هم فارغه شوه او تحسین الله د دولسم ټولګي متعلم دی، زه خپله تقاعد شوی یم د ۱۳۸۸ کال ژمی راباندې راغلی پېښور کې مې د لمسۍ واده وو چې د عزیز الله لور ده هغه واده ته یې بللي وو تراوسه پېښور کې یو خپلو تالیفاتو سمولو ته متوجه یو او د Ph.D اطروحه (رساله) باندې کار کوم. ضمن کې د ځینې ناروغیو له امله د کویت هسپتال کې بستر یم تداوی لاندې یم او د دې لیکنې تصحیح کوم. یو کال پس بیا پېښور ته راغلم د Ph.D د رسالو مناقشه مې وشوه ډګري مې واخسته او دې پسې بل کال زما د لمسي هارون خان د نور احمد د زوی واده ته چې کابل نه پېښور ته تلم ژمی و د زرکې واده

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د پروانې کوژده شوې وه نو له زرکې سره پېښور ته راغلم ژمی مو تېر کړ ځو شپې محمد یار زوم کره لاهور ته لاړو پسرلی کابل تـه لاړو اوس د ۱۳۹۱ کـال ژمی دی بیا پېښـور کې د نـور احمد وراره (رضـوان) واده تـه پېښـور تـه زرکې او پروانې دواړو سره راغلي یو دا وو په لنډ ډول زما ژوند لیـک، چې مفصل یې د (ښاد ژوند) په نوم کتاب کې شته دی.

ښایي د درنو لوستونکو د رشوت نکتې په کې د پام او استفادې وړ شي او پر ما یې نیک گمان راشي، دعا راته وکړي، چې الله تعالی په خپل رحم مـونږ ته ښښنه وفرمایي او رضا شي.

په درناوي

ښاد جبارخېل

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښاد جبارخېل د عربي شعر يوه نمونه

النشيده

امر الله المتعال   صر بعلم عال عال
اجتنب جهل الجهال   التزم وجه الكمال

***

انظر الى العالمين   حيرن العاقلين
اخترع فوق المبال   صر بعلم عال عال

***

فى السباق صانعين   كاشفين مبدعين
امسک عزوة الحبال   صر بعلم عال عال

***

عليک الجهد الجيد   بالزمان لا قيد
لا بقرب بعد بال   صر بعلم عال عال

***

انترنيت عجب الزمان   سخر ما فى المكان
ايقظ اترک الكسال   صر بعلم عال عال

***

انتبه "شاد جبارخيل"   لا تبق من قوافل
اسبق من اسبق الحال   صر بعلم عال عال

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

رشوت

رشوت ستر مصیبت دی
په دین دنیا افت دی
د خدای له خوا راشي ته   همداراز مرتشي ته   بینهما یمشي ته
نفرین، طرد او لعنت دی
په دین دنیا افت دی
رشوت دی ستر فساد   هم ظلم هم بې داد   حقه حق کړي برباد
لایق د عقوبت دی
په دین دنیا افت دی
څارنه کې چې ګېر شي   خواب ترې تېر او بېر شي   قضا ته پرې ورتېر شي
قضا کې عدالت دی
په دین دنیا افت دی
منفک شي وظیفې نه   جدا شي له رتبې نه   بندي شي اولادې نه
دوزخ کې یې محلت دی
په دین دنیا افت دی
توبه باسه رشوت نه   رشوت رد کړه ذمت نه   ډاربېږه آخرت نه
د (ښاد) دا نصیحت دی

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رشوت پراخه مانا

ځرنګه، چې د رشوت د کلمې د لفظ دلالت د هغې د پراخې معانیو لرلو له لامله د اختلاف مورد ګرځیدلې نو د هغې د مانا بیانول ضروري دي، څو چې کومې پوښتنې په دې برخه کې مطرح کیږي هغو ته ځواب ورکړل شي او کوم سوالونه، چې له دې جملې طرح کیږي عبارت دي له لاندې پوښتنو څخه:

۱ـ ایا رشوت په قضاوت پورې اختصاص لري. یا په نورو امورو پورې هم اړه لري؟

۲ـ آیا رشوت یوازې په مالونو صدق کوي او که غیر مالي مواردو هم په کې شاخل دي ؟

لکه: اقوال، افعال او داسې نورې پوښتنې، چې ځوابونه یې د رشوت د مانا بیانولو پورې اړه لري، چې د رشوت د کلمې د لغوي او اصطلاحي ماناګانو کې مخې ته راځي هغه دې ولوستل شي، چې په لاندې ډول دي:

د رشوت لغوي معنی:

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

رشوه عربي کلمه ده. له (رشو) اخیستل شوې ده او د (ر) په فتح (زور) کسر (زیر) ضم (پېښ) تلفظ شوې ده، جمع يې (رش) يا (ريش) ده، چې د (را) په ضم (پېښ) او کسر (زېر) باندې لوستل شوې ده، او سيبويه ويلي دي، چې اصل کې په ضم دی که څه هم په کسر يعنې زېر يې اکثره عرب استعمالوي.

رشوت ته په پښتو کې بډې او موک هم وايي، چې د ورکولو، اخستلو، غوښتل، خوړلو او مزدورۍ[1] په ماناګانو هم استعمالېږي[2]، او جمع يې (ارشيه)، (رشی)، (ياريش)[3] ده. او د (رشوه) ګړه له (رشا) اخیستل شوې ده، چې (رشا) هغه تناب يا رسۍ ته وايي، چې د هغه په توګه لوښی څاه کې اوبو ته رسېږي[4] او عرب وايي: "رشا الفرخ" يعنې چورګوړي خپله غاړه د مور خولې ته وغزوله، چې خوله کې يې خوراکي څيز ورکړي[5] او ځینو ويلي دي، چې (رشوه) له (ريش) اخیستل شوی دی، چې (ريش) د سمولو، نېکۍ ته رسېدلو او د نښې ويشتلو مانا ورکوي[6]، چې له (ريش السهم) يعنې غشی يې وويشت، څخه اخیستل شوی دی[7]، د رشوت په دې ټولو ماناګانو کې مشترکه وجه شته، چې هغه غزول، رسېدل دي يا د طناب يا د جرګې غاړه

---

۱. صفي پور، منتهی الارب ج/۱ ص ۴۵۱ [مجله ماهوار عدالت لسم کال شماره ۱۳۸۷/۷۱.
۲. علی اکبر ده خدا، لغت نامه ده خدا ج ۸ ص ۹-۱۲.
۳. ابن منظور، لسان العرب ج ۱۴ ص ۳۳۲ ماده (رشا).
۴. ابن اثير – النهايه فی غريب الحديث ج ۲ ص ۲۲۲.
۵. محي الدين، مجمع البحري ج ۱ ص ۱۸۴.
۶. جارالله زمحشری – اساس البلاغه ج ۱ ص ۳۴۲.
۷. فخر الدين طرحي، مجمع البحرين ج ۱ ص ۱۸۴.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوږدول چورګوړو ته ماناګانې د رشوت له مانا سره بې مناسبته نه دي، ځکه چې رشوت هم یو ډول توسل، لاس اوږدول، مقصد ته د رسېدلو لپاره دی.

د رشوت اصطلاحي هغه مانا، چې ټولو پرې موافقه کړې ده

د رشوت په اصطلاحي مانا کې علماء واحد نظر نه لري د فقه علما هم د رشوت د کلمې په مصادیقو کې اختلاف سره مخ شوي دي، دوی د اهل لغت په نظریاتو استناد کوي، چې هر چا یو خاص تعریف د رشوت لپاره بیان کړی دی.

(طرحي) د رشوت په تعریف کې ویلي دي (هوا الرشوة بالشئ: ما یعطیه الشخص الحاکم وغیره لیحکم له او یحمله علی ما یرید و قل ما تستعمل الا فیما یتوصل به الی ابطال حق او غشیه باطل"[۱] یعني (رشوه) د (را) په کسره هغه څیز دی، چې څوک یې حاکم یا بل چا ته ورکوي، چې د ده په نفع حکم وکړي. یا هر څه، چې غواړي هغه ترسره کړي، رشوت هغو مواردو کې استعمالیږي، چې د هغه په توګه یو حق باطل شي یا د هغه په توګه باطل په جریان کې ولوېږي. دی تعریف کې څو ټکي د توجه وړ دي:

۱. فخر الدین طرحی، مجمع البحرین ج ۱ ص ۱۸۴.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ـ د (ما) توری موصول دی او د (رشوه) توري لپاره خبر واقع شوی دی او عام دی، چې سربېره پر اموالو، غیر مالي شیزونو باندې هم شامل دی. لکه د انسانانو وینا او تلل د مثال په توګه، چې څوک لوړ شخص ته سلام وکړي یا منواضعانه تلل ورسره وکړي، یا ترې پاتې شوي کارونه تکمیل کړي، یا په معاملو کې له هغه کمې پیسې واخلي، یا په امتیازاتو ورته قایل شي، د دې لپاره، چې د ده په نفع حکم وکړي، دا ټول شیزونه د رشوت په حکم کې راځي. اما د تعریف (بعطیه) ګړه څرګندوي، چې رشوت باید داسې شیز وي، چې د ورکولو قابلیت ولري او دا ګړه د دې قرینه ده، چې د (ما) عامه مانا محدوده شي؛ نو هغه څه، چې د (ما) له توري په ذهن کې تېرېږي هماغه مال دی او غیر مال په کې داخل نه دی، او دا یو له هغو مواردو دی، چې د فقهاوو ترمنځ د رشوت د تحدید مورد کې د اختلاف سبب شوی دی او په ځای خبره ده، چې په دې برخه کې څېړنه وشي.

۲ـ په دې تعریف کې په حق یا باطل حکم کولو غوښتنې ته هیڅ اشاره نه ده شوې؛ نو که حق وي او که نه وي که د هغه د غوښتنې لپاره یو څه ورکړي رشوت شمېرل کېږي. یعنې که څوک د خپل حق په لاس راوړلو لپاره کوم شیز ورکړي بیا هم رشوت ګڼل کېږي، اما هغه جمله چې تعریف لاندې راغلې راښیي، چې (رشوة) یوازې هغه مواردو کې وي، چې د حق ابطال یا د باطلو په جریان کې اچولو لپاره ورکول کېږي او هغه دا غوندله ده، چې (و قل ما تستعمل الا فیما یتوصل به الی ابطال حق اوغثیه باطل) یعنې (رشوه) کم استعمالېږي مګر په هغو مواردو کې، چې د هغه په توګه حق باطل شي یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

باطل په جريان کې ولويږي. دا عبارت ښيي، چې څوک د خپل حق د تحصيل لپاره څه ورکړي هغه رسوة نه دی.

۳_ دغه تعريف کې سربېره پر دې، چې د قاضي هر حکم شامل دی په غير قضاوت او حکم هم شموليت لري. د مثال په ډول که څوک وغواړي، چې کار يې ژر سرته ورسيږي، يا خپل بندي په غير قانوني وخت کې وګوري، يا د زوی د تولد نېټې ته تغيير ورکړي، يا ساختماني سند چې قانوني مانع لري واخلي، که د دغو امورو متصدي ته څه ورکړي هغه په رسوة کې شمېرل کيږي؛ ځکه چې په دې تعريف کې د قاضي په حکم سربېره چې د (الحاکم) له توري معلوميږي د (وغيره) لفظ هم ورسره شته دی او ذکر شوی مطلب ترې روښانه معلوميږي.

۴_ د رشوت کلمه هغه مورد کې صدق کوي، چې څه ورکړي او قاضي يې په نفع حکم وکړي يا يې په نفع بل کار سرته ورسوي لکه چې د (له) له قيد او د (يحمله على ما يريد) جملې معلوميږي او که په مطلق ډول څه ورکړي او معلوم نه کړي، چې په نفع يې حکم وکړي او يا يې په نفع کوم کار سرته ورسوي. رشوه په هغه صدق نه کوي؛ ځکه (لام) يې د (الحکم) په سر کې راغلی دی د تعليل لام دی، چې رشوت ورکول بيانوي.

دا ټول د ذکر شوي تعريف قيودات دي، چې د فقهاوو د اختلاف او د رشوت د تطبيق او توسيعې موجب شوي دي.

په (النهايه فی غری الحديث) کې د رشوت تعريف داسې شوی دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الرشوة و الرشوه : الوصیله الی الحاجة بالمصانعة فاما ما یعطی توصلاً اخذ حق او دفع ظلم، فقیل داخل فیه)[۱] یعني په کسر او ضم د (را) رشوت د تباني او سازشکاری په توګه خپل حاجت ته د رسیدو لپاره ورکول رشوت نه شمېرل کیږي. اما که څوک خپل حق ته د رسېدلو یا د ظلم دفع کولو لپاره څه چا ته ورکړي هغه د ځینو په قول رشوت کې داخل دی. د دې تعریف هم څو نکتې د ملاحظې وړ دي:

۱ـ دې تعریف کې د قضاوت په مورد اشاره نه ده شوې نو ویلای شو، چې رشوت د قضاوت په مورد پورې اختصاص نه لري، بلکې د هر مقصد لپاره، چې رشوت ورکوونکی رشوت اخستونکي ته رشوت ورکړي هغه رشوت ګڼل کیږي؛ نو د دې تعریف له مخې په ادارو او مؤسسو کې هم رشوت جاري دی او څه شی، چې په دې صورت کې چا ته ورکړل شي رشوت شمېرل کیږي.

۲ـ د (الوصیلة) او د (المصانعة) کلمې راښیي، چې رشوت یوازې د مال ورکول نه دي، ځکه چې مقصد ته رسیدل په ورکولو د مال او غیر مال ممکن دي. خو د تعریف دوه یمه برخه "اما ما یعطي توصلاً الی اخذ حق او دفع ظلم فقیر داخله فیه" رشوت ته د تباني له لارې، باطل هدف او حاجت رسېدلو ته اختصاص ورکوي. لکه، چې د رشوت ورکوونکي له تعریف هم دغه نکته په لاس راځي او هغه دا ده، چې "فالراشي من یعطی الذی یعینه علی الباطل" یعنې رشوت ورکوونکی هغه څوک دی، چې چا ته یو څیز ورکړي، چې په

---

۱. ابن اثیر، النهایه فی غریب الحدیث ج ۲ ص ۲۲۲.

www.meltahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

باطل کار کې مرسته ورسره وکړي، له دې تعریف هم پوهېدل کیږي، چې څوک د خپل حق حاصلولو لپاره چا ته څه ورکړي. په هغه ځیز رشوت صدق نه کوي، بلکې تخصصاً د عام له حکم وتلی دی او د خروج موضوع لري.
زمخشري هم د رشوت په برخه کې همدا تعریف بیان کړی دی او همدغه نکته د ده له تعریف هم ځرګندیږي.
او ابن منظور د رشوت په تعریف کې راوړي دي، چې: "الرشوه و الرشوة: معرفة الحمل[1]" یعنې رشوه که به سه وجه است تعریف ان جعاله است او فیروز آبادي هم دغه تعریف راوړی دی.[2]
د رشوت له ذکر شویو تعریفاتو لاندې درې ماناګانې اخیستل کیږي:
۱ـ عامه او پراخه مانا، چې ټولو محتملو مواردو او مصادیقو ته شامله ده لکه د ابن اثیر تعریف چې ویلي یې دي: "الوصلة الی الحاجة المصانعة" یعنې رشوت له قبلې توافق او تباني سره حاجت ته رسېدل دي، هرې وسیلې ته شاملیږي. چې د هغه په توګه حاجت ته ورسیږي که د قاضي د قضاوت په مورد کې وي او که په غیر له هغه کې وي او که حق ته پرې ورسیږي یا باطل ته په مال ورکولو وي او که په غیر له مال.
۲ـ د مجمع البحرین له تعریف ځنې دا مانا تقویه کیږي، چې رشوت هغه ځای کې وي، چې حق باطل شي او باطل جریان کې ولویږي.

---

۱. ابن منظور، لسان العرب ج ۱۴ ص ۲۱.
۲. شیخ انصاري، الکاسب ص ۳۵ له قاموس المحیط نقل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ یو شمېر فقها رشوت د قاضي جعل په مانا پوه شوی دی یعنې څه چې قاضي د جعل په عنوان د حکم په برابر کې اخلي رشوت دی، چې حکم په حق وکړي یا په باطل.

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

قضاوت

قضا: په لغت کې ډېرې معناوې لري، چې ځینې یې دا دي: اتفاق، محکم، د کار له بشپړېدلو فراغت فیصله او د خصومو ترمنځ حکم.

د قضا تعریف: فقهاوو د قضا معنا د شرع له نظره په متعددو ډولو کړې ده چې له هغې جملې یې یو تعریف داسې کړی دی: "هو الحکم بین الناس بالحق بما انزل الله" یعني قضاوت د څښتن تعالی له حکم سره سم د وګړو ترمنځ په حقه فیصله کولو ته وایي. دا تعریف یې کاساني، حنفي او ابن قاسم مالکي او خطیب شافعي کړی دی. یعنې قضاوت د خلکو ترمنځ په هغه څه کولو ته وایي، چې الله تعالی نازل کړی دی او ځینو یې داسې تعریف کړی دی: "هو الولایة الشرعیة ممن هو اهل لها، والحکم المرتب علی هذه الولایة" یعني قضاوت یو شرعي ولایت دی، چې له هغه چا صادر شي، چې د قضاوت اهلیت لري او په دغه ولایت یې حکم مرتب شي.

قضا په اسلام کې مهمه او مقدسه دنده ده؛ ځکه، چې په هر زمان او پېړۍ کې محکمه فریضه او د انبیاء علیهم الصلوة والسلام د رسالت جز ده او د څښتن تعالی د بندګانو ترمنځ د عدالت تامین دی. له دې امله انبیاء د قضاوت په دنده مکلف شوي دي لکه (یا داود انا جعلناک حلیفة فی الارض

(c) ketabton.com: The Digital Library

فاحکم بین الناس بالحق و لا تتبع الهوی فیضلک عن سبیل الله، ان الذین یضلون عن سبیل الله لهم عذاب شدید بما نسوا یوم الحساب" [۱] یعنې ای داوده! په تحقیق ته مې خلیفه کړې په ځمکه کې، نو په خلکو کې په حقه (عدالت) فیصله کوه، د خواهشاتو پیروي مه کوه، چې تا به د څښتن تعالی له لارې گمراه کړي، په تحقیق څوک، چې گمراه کیږي له لارې د الله تعالی هغوی ته سخت عذاب دی په سبب د هغه چې د حساب ورځ یې هېره کړله.

او د اسلام پیغبر صلی الله علیه وسلم ته څښتن تعالی داسې فرمایلي دي: "و ان احکم بینهم بما انزل الله و لا تتبع اهواء هم" [۲] یعنې د دوی ترمنځ فیصله وکړه (مطابق) له هغه څه سره، چې الله تعالی نازل کړي دي او د دوی د خواهشاتو پیروي مه کوه. او فرمایلي یې دي: "انا انزلنا الیک الکتاب بالحق لتحکم بین لناس بما اراک الله" [۳] یعنې په تحقیق ما تا ته کتاب نازل کړ په حق، چې د خلکو په منځ کې فیصله وکړې (مطابق) د هغه څه، چې الله تعالی درښودلي دي. په قرآن مجید کې داسې ډېر آیتونه دي، چې د قضا په اهمیت او قدسیت تاکید کوي.

د قضا شرعي حکم:

د پاس ذکر شویو او د هغو غوندې د نورو مبارکو آیتونو له حکم څرگندیږي، چې قضا د محکمو فرایضو له جملې څینې ده، چې قرآن، سنت او اجماع

۱. ص / ۲۶.
۲. المائده / ۴۹.
۳. النساء / ۱۰۵.

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

وربانديې تاکيد کوي. د ابوداؤد ، امام احمد بن حنبل د رواياتو په حواله پیغمبر صلی الله علیه وسلم دغه قاضیان مقرر کړي دي :

۱ ـ علي بن ابي طالب او ابو موسی اشعري رضي الله عنه يمن ته د قضا په صفت ولېږل او د ابو داؤد او ترمذي په روايت يې معاذ بن جبل رضي الله عنه يې د قاضي په صفت يمن ته ولېږه.

۲ ـ عتاب بن اسيد رضي الله عليه يې مکه معظمه کې قاضي وټاکه.

همدارنگه د خلفاو راشدينو په وخت کې د قضاتو ټاکل ضروري او لازمي کارونه و حضرت عمر رضي الله عنه ابو موسی اشعري رضي الله عنه بصرې ته او عبدالله بن مسعود يې کوفې ته د قاضيانو په توگه واستول.

هغه ستر اشخاص، چې د قضا په منصب ټاکل شوي او موفقانه يې دغه دنده سرته رسولې دا دي :

۱ ـ حضرت عمر رضي الله عنه.

۲ ـ حضرت علي رضي الله عنه.

۳ ـ حضرت معاذ رضي الله عنه.

۴ ـ ابو موسی اشعري رضي الله عنه.

۵ ـ عبدالله بن مسعود رضي الله عنه.

۶ ـ قاضي شريح او قاضي ابو يوسف رضي الله عنهما .

د قضا د فرضيت او لزوم په برخه کې ټول علماء متفق دي او په همدې يې اجماع منعقده کړې ده.

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

قضا ته اړتیا کې حکمت:

په بشري ټولنه کې انسانان متفاوت دي. ځینې په خپلو شتمنیو قناعت لري. له هغو مشروعه استفاده کوي او د چا حقوقو ته سترګې نه اړوي، په مسالمت آمیزه شکل ژوند کوي د چا په حقوقو تصادم او تجاوز نه کوي، خوځینې انسانان دغه صفات نه لري. برعکس شر خوښوونکي وي د خپلو حقوقو له حدودو تجاوز کوي. یا د خپلې فطري جهل او ناپوهۍ غریزې له مخې به خپلې برخې قناعت نه کوي د نورو په حقوقو تجاوز کوي، چې هغه فطري غریزه الله تعالی داسې بیان کړې ده: "انه کان ظلوما جهولاً" [۱] په تحقیق (انسان) ډېر ظالم او ناپوه دی. یا دا، چې فامیلي تربیه نه لري له علم او فرهنګ لرې وي، یا آلوده او فاسد محیط سره خلط وي ځکه چې الله تعالی انساني ټولنه داسې پیدا کړې، چې هیڅوک په ژوند کې له بل چا مستغني نه وي، بلکې په یو شکل له اشکالو یو بل ته اړتیا لري. شته من بزګر ته اړ دي، بزګر تاجر ته همداسې نور... قرآن مجید دې حقیقت ته داسې اشاره کړې ده: "نحن قسمن بینهم معیشتهم فی الحیوة الدنیا و رفعنا بعضهم فوق بعض درجات لیتخذ بعضهم بعضاً سخریا" [۲] یعنې "مونږ د دوی روزي د دوی په منځ کې په دنیوي ژوند کې ویشلې ده او ځینې د دوی

---

۱. الاحزاب / ۷۲.
۲. الزخرف / ۳۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مو پر ځینو نورو په درجو کې لوړ کړي دي، چې ځیني د دوی ځیني تابع (مسخر) کړي.

نو راکړه ورکړه د انسان د ژوند مهم جز دی. په دې کې هم طبایع مختلفې دي: ځینې دغو معاملو کې دیانت او امانت داري نظر کې نیسي او ځینې برعکس د هغه وي، چې دا سلوک یې د کړکیچ موجب کیږي.

دا ټول هغه عوامل دي، چې د قضا په ضرورت تاکید کوي.

www.melitahrik.com
0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قضا د مشروعیت غرض او هدف

د قضايي نظام د وضع اساسي هدف د عدالت تامین او بشري ټولنه کې د انصاف تعمیم دی، چې په نتیجه کې یې د حقوقو او وجایبو ترمنځ د توازن ساتلو رعایت راځي او دغه د توازن قانون نه یوازې انسانانو کې، بلکې په نورو کائناتو کې له اتم تر کهکشانو او شمسي منظومه کې هم جریان لري، چې د څښتن تعالی په قدرت په کې تنظیم شوی دی. لکه، چې فرمایلي یې دي:

"ان الله یمسک السموات والارض ان تزولا و لئن زالتا ان امسکها من احد من بعده، انه کان حلیما غفورا" [۱] هرو مرو الله تعالی آسمانونه ساتي، چې له خپل ځای نه زائل نه شي او که (بالفرض) زائل شي هغه هیڅوک له زائیلیدلو نه ساتي مگر دی په تحقیق حلیم او ښښونکی دی. او قرآن مجید کې د توازن ساتلو لپاره داسې اشاره شوې ده: "ان الله یامر بالعدل و الاحسان" په تحقیق الله تعالی په عدل او احسان کولو امر کوي، چې د حق او مکلفیت ترمنځ او د جرم او جزا ترمنځ او د خسارې او جبران ترمنځ او له ظالم نه مظلوم ته د هغه د حق په استرداد توازن برقرار وي.

د قاضي ټاکل او د قضاء د منصب منل:

۱. الفاطر / ۴۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پورتنیو دلایلو څرګنده شوه، چې د قاضي ټاکل ضروري دي او د فقهاوو اختلاف په کې نشته او د قضا قبلول او منل لاندې حکمونه لري:

۱ ـ فرض عین: که د قضا لپاره یو شخص په ټولو شرایطو برابر وي او د ده په څېر بل څوک نه وي نو په ده د قضا منل فرض عین دي، ځکه که دی یې ونه مني بیا به بل یو ناپوه شخص قاضي شي، چې د ده په نااهلۍ به عدالت تر پښو لاندې شي.

۲ ـ فرض کفایي: که څو تنه د قضا وړ اشخاص وي که یو له دوی په قضا ونه ټاکل شي او بل څوک وټاکل شي بیا به د هغه په نااهلۍ عدالت تر پښو لاندې شي.

۳ ـ حرام: که د یو نااهل، بې کفایته او جاهل شخص په قضا ټاکلو، چې حقوق ضایع او فساد شایع کیږي هغه ته یې قبلول او منل حرام دي. دې برخه کې مشهور حدیث دی، چې: پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي:

"القضاء ثلاثة: اثنان فی النار و واحد فی الجنة: رجل علم الحق و قضی به فهو فی الجنة و رجل قضی للناس علی جهل فهو فی النار، و رجل عرف الحق فجار فی الحکم فهو فی النار"

یعنې قضاوت درې ډوله دی: چې دوه ډوله یې دوزخ کې او یو یې په جنت کې دی، کوم سړی، چې حق وپېژانده او په هغه یې قضاوت وکړ هغه په جنت کې دی او کوم سړي، چې خلکو ته په جهل قضاوت وکړ هغه په اور د دوزخ کې دی، او کوم سړي، چې حق پېژانده او په حکم کې یې ظلم وکړ هغه په اور د دوزخ کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

www.melitahrik.com
0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قضاوت شرطونه:

قاضي باید دغه شرطونه ولري :

۱ـ عقل : چې لیونی او ناقص العقله نه وي.

۲ـ بلوغ : چې ماشوم نه وي.

۳ـ حریت : چې غلام نه وي.

۴ـ روغ حواس ولري، ړوند ، کوڼ او گونګ نه وي.

۵ـ فاسق نه وي : ځینې فقهاء د فاسق فیصله نافذه بولي خو بل لوری د فاسق ټاکل په قضا حرام ګڼي.

۶ـ کافي علم او په شرعي علومو کامل تسلط ولري.

۷ـ تقوی او پرهیزګاري ولري او الله تعالی حاضر او ناظر وبولي.

۸ـ د اجتهاد قوت ولري په نزد د ځینې فقهاوو.

۹ـ د عدالت تطبیق توان لري او منصفانه حکم وکولای شي، بدون له نظر کې نیولو د قوم، قبیله، خپلوي، ژبه، منطقه، دین، مذهب ... او نور.

۱۰ـ د شرع په احکامو پابندي او التزام او د هغو له حدودو نه وتل.

۱۱ـ د حقوقو او وجایبو ترمنځ د توازن رعایت، چې د مخه ذکر شو.

۱۲ـ د اثبات په وسایلو کامل التزام او نفسي قناعت ولري.

اداري فساد کې قضایي عوامل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ثرنگه، چې د قضاء هدف د عدالت تامین دی، نو د عدالت پایمالولو کې مؤثر علت په اداري فساد کې کیږي او د عدالت د پایمالولو اسباب داسې بیانولای شو:

۱ـ عدم اهلیت او بې کفایتي.

۲ـ د شرع په احکامو جهل.

۳ـ د شرع نصوصو ته اهمیت نه ورکول او لازم نه گڼل.

۴ـ قومي، قبیلوي، خپلوي، ژبني، دیني او مذهبي اړیکي او اثرات یې، الله تعالی فرمایلي دي: "یاایها الذین امنوا کونوا قوامین بالقسط شهداء الله و لو علی انفسکم اوالوالدین و الاقربین" [۱]

یعنې: ای مؤمنانو! په انصاف ولاړ اوسئ او د خدای لپاره شاهدي ورکوئ که څه هم ستاسې په ضرر وي یا ستاسې د مور او پلار یا د خپلوانو په ضرر وي ..." او فرمایلي یې دي: "ولا یجرمنکم شنان قوم علی الا تعدلوا، اعدلو هو اقرب للتقوی" [۲] او قومي دښمني دې تاسې د دې باعث نه کړي، چې تاسې انصاف ونه کړئ، عدل وکړئ، عدل تقوا ته ډېر نږدې دی.

۵ـ د حق او مکلفیت ترمنځ د توازن مراعات نه کول.

۶ـ د جرم او جزاء ترمنځ د توازن رعایت نه کول.

۷ـ د خساره او جبران ترمنځ د توازن رعایت نه کول.

۸ـ رشوت او ارتشاء.

---

۱. النساء / ۱۳۵.

۲. المائده / ۸.

www.meliatrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اداري فساد په برخه کې به ځانګړې رساله نشر ته وړاندې شي، ان شاء الله تعالی.

www.melitahrik.com
0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

قضاوت کې عدالت

پــه قضــاوت کــې عــدالت دی پــه کــار
بــې عدالتــه قضــاوت څــه پــه کــار
چې یوې سپړې نه پوستین سوزیږي یــا یــوې مــږې نــه بــارګین ورانیــږي
دا نــه قضــا نــه قضــاوت دی نــه ښــار
پــه قضــاوت کــې عــدالت دی پــه کــار
د کتــه پــیش ســزا د قتــل نــه ده د مــوټر غــلا ســزا د ســتل نــه ده
د تلــې ســم پــه عــدالت لــره تــار
پــه قضــاوت کــې عــدالت دی پــه کــار
د ســزا یــو ډول تعزیــر بــل قصــاص یــو د قاضــي بــل د شــاکي دی پــه لاس
تعزیــر کــې رای جهــدیت دی قــرار
پــه قضــاوت کــې عــدالت دی پــه کــار
قصاص مظلوم واخلي په حق ورسي تعزیــر محکــوم شــي پــه ســبق ورســي
د خــاص او عــام فــرق شریعت کې اظهــار
پــه قضــاوت کــې عــدالت دی پــه کــار
کــه د بنــده حــق کــې بخښــنه وشــي یــا لــه قصــاص نــه تېربدنــه وشــي
پــه حــق الله کــې ســهولت شــي دوځــار
پــه قضــاوت کــې عــدالت دی پــه کــار
کــه درتــه راشــي د کــوم شــي شــکایت عاجل تصمیم کې نشته هیڅ مصلحت

(c) ketabton.com: The Digital Library

هــر اړخيــز غــور او دقــت دی ښــه لار
پــه قضــاوت کــې عــدالت دی پــه کــار
"ښـاد" شـي د خپلـو کارمنـدانو تـرمنځ   پرېکړه کوه چې درتـه پـښښ نـه شـي رنـځ
د لا بــــديلو حفاظـــت نـــه دی بـــار
پــه قضــاوت کــې عــدالت دی پــه کــار
عجـب دفتـر نـه کـړې ورانـۍ سـره مـخ   او مخلصـين نـه کـړې د هيچـا پـه سـخ
ضــرور يــې تــل صــميميت ســاته ځــار
پــه قضــاوت کــې عــدالت دی پــه کــار

www.melitahrik.com
0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

رشوت ته د مخ کولو سببونه :

۱ـ تقوا نه لرل او د خدای تعالی په نزد د مسؤلیت نه احساسول.

۲ـ د دنیا حرص او شهوت پرستي.

۳ـ د رواتبو او معاشاتو کموالی.

او دا وروستنی سبب د رشوت مجوز نه شي کېدلای؛ ځکه، چې که ما یحتاجو ته یې کافي نه وي طلب د منصب یې مکروه دی.

عبدالرحمن بن سمره رضی الله عنه ته رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل : منصب مه غواړه، په دې صورت کې خپل نفس ته سپارل کیږی، او که بې ستا له غوښتنې منصب درکړ شي د خدای تعالی له خوا د هغه پر مخ وړلو کې کمک درسره کیږي. له همدې امله که قاضي پوه شي چې معاش یې د حوائجو د رفع کفایت نه کوي نو د قضاء منصب دې نه قبلوي ځو په گناهو کې اخته نه شي. ځرنگه، چې قضا درنده وظیفه ده او قاضي مکلف دی، چې ټول وخت د قضا دندې ته وقف کړي او په بل کار لاس پورې نه کړي ځو خپله دنده په ښه توگه سرته ورسوي، نو په دې برخه کې دولت هم مکلف دی، چې د هغه د ژوند ټول حوانج او ضروریات او د هغه د اهل او عیال اړتیاوې پوره کړي؛ ځکه، چې دی په خپله وظیفه اسیر او محبوس دی او د ده حابس دولت دی او فقهي قانون دی، چې هر حابس باید د محبوس د ژوند اړتیاوې پوره کړي او بل د قاضي فقر او احتیاج نه یوازې د رشوت غوښتلو موجب کیږي، بلکې د قاضي په فکر، ذهن، اعصابو او روحیاتو کې خلل پیښوي او پیغمبر صلی

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله علیه وسلم قاضي د غضب او د اعصابو د ناآرامۍ په حال کې له حکم او فیصله کولو منع کړی دی.

د اسلام تاریخ رابښيي، چې په صدر د اسلام کې قضاتو ته مناسب رواتب او معاشات ورکول کېدل. مثلاً: پېغمبر صلی الله علیه وسلم، چې معاذ رضي الله عنه یمن ته د قاضي په صفت وټاکه مناسب معاش يې ورته مقرر کړ او ورته يې وفرمایل: لعل الله یجبرک و یؤدی عنک دینک" یعنې هیله ده، چې څښتن تعالی دې د فقر جبران کړي او دین دې ادا کړي.

او عمر رضی الله عنه قاضي سلیمان بن ربیع ته پنځه سوه درهمه معاش مقرر کړی و او خپلو والیانو ته يې لیکلي وو چې نیک خلک او عالمان د قضا منصب ته ټاکئ او هغوی ته زیات او مناسب معاش مقرر کړئ. حتی که قاضي غني هم وي باید کافي معاش ورته ورکړل شي او هغه دې د معاش له اخستلو منع نه کوي؛ ځکه چې کله عمر رضي الله عنه عبدالله بن سعد (قاضي) ته معاش پیشنهاد کړ هغه قبول نه کړ. عمر رضي الله عنه ترې د نه قبلولو پوښتنه وکړه. هغه وویل: زه شتمن یم ضرورت ورته نه لرم غواړم زما معاش صدقه شي. عمر رضي الله عنه ځواب کې ورته وویل: داسې مه کوه، بلکې قبول يې کړه؛ ځکه چې پېغمبر صلی الله علیه وسلم ما ته معاش پېشنهاد کړ. ما ورته وویل: هغه چا ته يې ورکړه، چې له ما زیات محتاج وي. حضرت صلی الله علیه وسلم وفرمایل: واخله ویې ساته یا يې صدقه کړه.

حضرت علي رضي الله عنه قاضي شریح ته د میاشتې (۵۰۰) درهمه معاش ورکاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امویانو زمانه کې (په ولایت د مروان بن حکم کې د قاضي عبدالرحمن خولاني د هر قاضي معاش یو زر دیناره وو او د عباسیانو دوره کې د قضاتو معاش نور هم زیات شو.
د قضاتو په معاشونو کې د زیاتوالي سبب دا دی، چې قاضي په رشوت، طمع، فقر او احتیاج اخته نه شي.
چې دا ټول څیزونه د عدالت د پایمالېدلو باعث گرځي.

د رشوت منفي اثرات

۱_ په قضایي مصداق د اعتماد سقوط.
۲_ د حقوقو ضیاع.
۳_ په دوه برخو د ټولنې وېش: لومړی زورور، ظالم او متجاوز او دویم بې چاره مظلوم او مستضعف.
۴_ د عقدې فضا منځته راځي. دښمني، د امنیت زوال او هرج مرج پیدا کیږي.
۵_ د ملي وحدت متاثر کېدل.
۶_ د غیر مشروع تجارت او کسب شیوع.
۷_ د دولت او مخالفانو صفوف قوي کیږي.
۸_ باندیني مداخلو ته زمینه مساعده کیږي.
۹_ باندینیو استفاده کوونکیو ته زمینه مساعده کیږي.

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

حل د دې ټولو مشکلاتو له هغې جملې د اداري فساد او رشوت د عدالت په تامین کې دی او د عدالت تامین د سم قضايي نظام په وجود کې راځي، چې هغه بااهلیته، با کفایته او متقیان قضات تشکیلوي او غیر له هغو به دا ټول څیزونه سم نه وي.

زمونږ په ټولنه او د بشر ټولو ټولنو کې د عدالت پیاده کولو په هیله.

و صلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد و اله و اصحاب اجمعین. (۱)

www.melitahrik.com 0777 400 116

۱. د دکتور محمد ایاز "نیازي" د مقالې په استفاده، چې د "عوامل فساد اداری و راهای حل آن" په نوم سیمینار ته یې د کابل د علومو اکاډمۍ ته استولې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رشوت حکم
په قرآن کریم کې

لومړی آیت:

الله تعالی فرمایلي دي: "ولا تاکلوا اموالکم بینکم بالباطل و تدلوا بها الی الحکام لتاکلوا فریقاً من اموال الناس بالاثم و انتم تعلمون" [۱]

یعنې مالونه مو خپلو منځو کې په ناحقه او د باطل له لارې مه خورئ او هغه حاکمانو ته یې مه لېږئ، چې د خلکو مالونه په ناحقه خوري، په داسې حال کې، چې پوهېږئ.

د دې مبارک آیت لومړی برخه انسان د مال له خوړلو په حرامه او باطله لاره منع کوي، چې رشوت هم په کې راځي. څرنګه، چې یو له مصادیقو د حرامو رشوت دی، نو د مفسرینو په وینا (تدلوا بها) کلمه په رشوت صراحت لري او انسان د بل چا د مال له خوړلو د رشوت په توګه حتی له رشوت ورکولو نهي او منع کوي. دا مبارک ایت د مفسرینو په نزد، دوه ښودنې کوي: یوه دا، چې ظالمو حاکمانو باندې باید قضاوت ونه شي، چې په ناحقه حکم ونه کوي او بل دا، چې دا ایت شریف د رشوت په حرمت دلالت کوي. په مجمع البحرین

۱. بقره / ۱۸۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د (تدلوا) کلمه په دې دوارو معانیو راغلې ده او له (محتاج الفقه) نه یې یوازې د رشوت په معنا رانقل کړې ده.

علامه طبا طبایي د (اکل، مال، بین، باطل) کلماتو له تشریح او توضیح کولو او د هغو له یوې بلې سره د اړیکو بیانولو وروسته د (ادلا) کلمې په برخه کې ویلي دي، چې:

(ادلا) د (تدلوا) مصدر ده او په څاه کې د اوبو راوېستلو لپاره د دلوې اچولو معنا لري او په دې مبارک آیت کې یې منظور حاکمانو ته رشوت ورکول دي، چې د دې مطلب لپاره ښکلې او لطیفه کنایه ده، چې د رشوت ورکولو منظور نظر حکم یې په څاه کې د لاندې اوبو په لاس راوړلو لپاره دی، چې د دلوې په رسی له هغې څاه راوېستل کیږي.

د (تدلوا) له کلمې له ادبي نظره دوه احتماله دي. یو دا، چې په (تاکلوا) کلمه عطف او مجزوم به نهي وي، چې په دې صورت کې انسان له رشوت ورکولو نهي کوي (یعنې خپل مالونه په خپلو منځو کې په باطله مه خورئ او حکامو ته رشوت مه ورکوئ.)

او دویم احتمال یې دا دی، چې د (تدلوا) کلمه د نصب په محل کې قرار لري او عامل مقدر (ان) دی او له هغه مخکې (واو) یې د عطف لپاره دی، بلکې د (مع) په معنا دی، تبدیلي یې داسې کیږي (مع ان تدلوا).

بناء پر دې د دې ایت مجموع یو کلام دی، چې د یوه منظور لپاره بیان شوی دی او هغه نهي ده. له دې، چې رشوت ورکوونکی او رشوت اخستونکی یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل سره سازش وکړي او د خلکو مال په ناحقه وخوري. يعنې خپل مالونه تاسې په خپلو منځو کې په باطله او د رشوت له لارې ونه خورئ.

د الميزان له بيان څو نکتې په لاس راځي :

اوله نکته دا ده، چې د (ادلا) د کلمې معنا، چې د (تدلوا) مصدر غير له رشوت د بلې معنا هيڅ احتمال نه لري، نو څرګنديږي، چې دا مبارک آيت د رشوت په نهي صراحت لري او همدارنګه له ادبي نظره که د (تدلوا) کلمه د (تاکلوا) په کلمه عطف وبولو او که د نصب په محل کې مقدر عامل (ان) وګڼو په هر صورت د رشوت په نهي دلالت کوي.

دوهمه نکته دا ده، چې د رشوت کلمه په عام ډول د قضاتو د قضاوت او هم د غير قضاتو په برخه کې کارول شوې ده؛ ځکه رشوت يوازې هغه نه دی، چې د قاضي د قضاوت او د حکم لپاره ورکول کيږي، بلکې هر حاکم او امر کوونکي ته که قاضي وي او که نه وي يو څه د چا له مال ورکړ شي، رشوت نوميږي، چې خدای تعالی ترې نهي فرمايلې ده.

امام فخر رازي د (لا تدلوا بها الى الحکام) تفسير په (لا ترشوها اليهم) سره کړی دی نو د ده له تفسير هم څرګنديږي، چې رشوت په قاضي پورې منحصر نه دی، بلکې مطلق حاکم پورې صدق کوي؛ ځکه، چې د (فی الحکم) قيد ورسره نشته دی.

همدارنګه تفاسيرو کې راغلي دي، چې يو له بله خپل مالونه په باطله طريقه ونه خورئ. لکه له لارې د غارت ګری، غلا، فريب، چې رشوت هم يو له دې څيزونو ځينې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه یم آیت :

"ولا تاکلوا اموالکم بینکم بالباطل الا ان تکون تجارة من تراض" [۱] یعنې خپل مالونه په خپلو منځو کې په باطله مه خورئ، مګر دا چې د تجارت او د دواړو خواوو په رضایت وي.

په کشاف تفسیر کې (باطل) دا سې تفسیر شوی دی، چې شریعت مباح کړی نه وي. لکه غلا ، خیانت، غصب او دې ته ورته په نورو تفسیرونو کې هم راغلي لکه المنار، تبیان او طبري، خو ټولو تفسیرونو کې چې کومه معنا د (باطل) کلمې شوې ده، په کې (رشوت) هم شامل دی.

دریيم آیت :

دریيم آیت کې راغلي دي "سماعون للکذب اکالون للسحت" [۲] یعنې دروغو ته ډېر غوږ نیسي او ډېر حرام خوري. دا آیت شریف د یهودو د علماوو په برخه کې نازل شوی دی، د یهودو علماوو به له خلکو رشوت اخیسته او د خاوند تعالی حکم به یې تغیر وو. په دې مبارک آیت کې له رشوت تعبیر په (سُحت) سره شوی دی.

د "سحت" معنا :

سحت د سین او حاء په ضمه او د سین په ضمه او د (حاء) په سکون هغه ځیز ته وایي، چې کسب کول یې حلال نه وي، یعنې محرمه مکاسب.

---

۱. سورة النساء / ۲۹.
۲. مائده / ۴۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او (سحت) د حاء په سکون د نابودۍ او هلاکت معنا لري. که څوک ووايي: سحته يا اسحته، يعنې هغه يې له منځه يووړ له دې امله يې حرامو ته (سحت) ووايه، چې نابودي او عذاب لري.

بل قول په کې دا دی، چې : څرنګه حرام هيڅ برکت نه لري هغه يې په (سحت) سره ياد کړل او دريم قول دا ، چې حرام، مروت او مردانګي له انسان سلبوي او هغه ته سحت ويل کيږي.[1]

سحت ډېر مصاديق لري، چې له هغې جملې "رشوت" په حکم کې دی، او په ورپسې ايت شريف کې "فيسحتکم بعذاب اليم" [2] دې ته اشاره کوي، چې (يسحتکم) په دې آيت کې د (تاسې هلاکوي) معنا لري.[3]

د (سحت) کلمه په قرآن کريم کې يو ځلې د مضارع فعل په صورت او درې ځلې (السحت) په صورت راغلې ده او ټولو مواردو کې بس له (اکل) بيان شوی دی او د دې کلمې په تفسير کې، چې څومره روايتونه راغلي دي (سحت) يې د (رشوت) په معنا پېژندلی دی. لکه طبري، مجمع البحرين.

رشوت سره نور ډېر بد کارونه هم منځته راځي. لکه دروغ، ناحقه شهادت، د مستحق مال غير مستحق ته ورکول، چې د باطل مقصد اجرا شي. د درواغو شهادت اورېدل، له خاوند تعالی او رسول سره خيانت، بې مروتي او داسې

---

۱. الاحزاب / ۴۴.
۲. مجمع البحرين ج ۲ ص ۱۸۳.
۳. مجمع البيان ج ۱ / ۱۹۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور څرنگه، چې دا ټول ناوړه اعمال په رشوت کې وجود لري. ځکه پېغمبر صلی الله علیه وسلم د (سحت) کلمه په (رشوت) سره معنا کړې ده.

د راغب په مفرداتو کې (سحت) د هغه پوستکي په معنا ده، چې وېستل کېږي... سحت او اسحت دواړه په متعدي معنا د هلاکولو په معنا استعمال شوي دي، او سحت، چې د حرام کار په معنا استعمال شوی دی، چې د هغه د کوونکي د ننګ او شرم باعث هم ګرځي. هغه هم له همدې باب یعنې متعدي ځینې دی، چې ګویا د هغه دین او شرافت له منځه وړي. له دې امله (اکالون للسحت) داسې معنا کوي: څه شی، چې دین د دوی له منځه وړي، نو هر مال، چې په حرامه په لاس راځي سحت نومیږي او د دې آیت سیاق دا دی، چې له سحت نه رشوت مراد دی.

د یهودو یوې ډلې علماوو پېغمبر صلی الله علیه وسلم ته رشوت ورووړ، چې د خدای تعالی حکم ته تغییر ورکړي، ځکه په (اکالون للسحت) یاد شول.

له دې امله، چې سحت د حرام او هم د رشوت په معنا راغلی معلومه ده، چې رشوت یو له څرګندو مصادیقو د حرامو څخه دی.

رشوت د احادیثو په روایاتو کې:

رشوت په سنت او روایاتو کې په دوه ډولو راغلی دی. یو ډول کې یې د رشوت عاملان د لعن موارد ګرځولي او بل ډول روایاتو کې رشوت د سحت، کفر، شرک او غلول (ټګي) سره یاد شوی دی.

د اول ډول له روایتونو ځینې دا دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱_ "لعن الله الراشي و المرتشي فى الحكم" [۱]

۲_ "لعن الله الراشي و المرشي و ما بينهما عيشي" [۲] يعني خدای تعالی په رشوت ورکوونکي او رشوت اخستونکي او د دوی ترمنځ واسطې باندې لعنت کړی دی.

۳_ "لعن الله الراشي و المرشي و الراش الذي عيشي بينهما" [۳]

دې برخه کې روايات تواتر ته رسيدلي، چې په سند او دلالتونو کې يې کزمه خبره نشته. په رشوت ورکوونکي رشوت اخستونکي او د دواړو ترمنځ واسطه باندې خدای تعالی لعنت کړی دی.

له لعنت منظور به دا ډول رواياتو کې، چې رشوت سره ارتباط لري د لعن کلمه په قرآن شريف کې خپلو مشتقاتو سره ۴۱ ځلې تکرار شوی ده او په دې ټولو مواردو کې لعن له کفر، ظلم، دروغ، قتل، فتنه .... سره مل شوی دی لکه:

"لعن الذين كفروا من بني اسرائيل" [۴] يعني د بني اسرائيلو کافرانو باندې لعنت شوی دی.

"الا لعنت الله على الظالمين" [۵] يعني د خدای لعنت دی په ظالمانو باندې.

۱. شيخ عباس قمي، سفينة البحارج ۳/ ۳۲۰.
۲. ابن حزم، المحلى ج ۹ / ۱۵۷.
۳. عبدالفواد عبدالباقي المعجم المقدسي.
۴. سوره رعد / ۲۵.
۵. مائده / ۱۳.

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

"یفسدون فی الارض اولائک لهم العنة" (۱) یعنې ځمکه کې فساد کوي پر دوی دې لعنت وي.

دوه یم ډول روایتونه:

دا ډول روایات رشوت د سحت له مصادیقو ګڼي او له هغه په کفر، شرک، غلولو او خیانت تعبیر کوي، چې دا روایاتونه اکثره د شیعیه وو په روایتي مجامعو کې دي.

دا ډول روایاتو پسې معمولاً وروسته د رشوت له کلمې د (فی الحکم) قید راغلی دی، چې رشوت مقید په قضاوت د قاضي پورې کوي، چې له دې ډول روایتو ځینې دا دي:

۱ـ پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: "اباکم و الرشیوه فانها محض الکفر و لا یثم صاحب الرشوة ریح الجنة" (۲) یعنې له رشوت پرهیز وکړئ، چې محض کفر دی او د رشوت عامل به جنت بوي نه کړي.

۲ـ سماعه له امام صادق (رح) روایت کړی، چې فرمایلي یې دي: "السحت انواع کثیرة ... منها اجرا الزانیة و ثمن الخمر، و اما الرشا فی الحکم فهو الکفر باالله العظیم" (۳) یعنې سحت حرام او په څو ډوله دی. له هغې جملې د زنا کارې ښځې مزدوري، د شرابو بیه او رشوت کفر په خدای تعالی پورې دی.

---

۱. کنز العمال ج ۲ / ۱۲.
۲. وسایل الشیعیه ج ۱۷ / ۹۲.
۳. علامه علي، کشف الراد فی تجرید الاعتقاد، ص ۴۵۴.

www.meltahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې روايتونو کې له کفر مراد اصطلاحي يعنې عملي کفر دی نه عقيدتي يعنې د ګناه غلظت رانښيي، چې د رشوت په عمل يې د خدای له فرمان سر غړولی يا په دې کار کولو رانښيي، چې په حلاله طريقه روزي نه مومي نو په حرامو لارو يې لاس پورې کړی او دا يو ډول بې اعتقادي د خدای تعالی په رازقيت باندې، که څه هم د خدای تعالی په رازقيت عقيده لري، خو بايد په عمل کې هم ترې منکر نه شي.

د شرک معنا :

همدارنګه شرک عبارت دی له اعتقاد په دې، چې څوک د خدای تعالی په ذات، صفاتو او افعالو کې (العياذ بالله) شريک وګڼي، اما دلته مراد له شرک د ګناه غلظت دی نه اصطلاحي او عقيدوي شرک، نو څرګنده شوه، چې رشوت له داسې شدت او تاکيد چې خدای تعالی او رسول الله باندې کفر بلل شوی دی او حتی تر دې، چې له خدای تعالی سره د جنګ کولو په منزله کې دی هم لوړ او بد دی.

رشوت په اجماع کې :

اسلامي فقهاوو د رشوت د تحريم په برخه کې اجماع کړې ده. ويلي يې دي: "اجمع اهل الاسلام علی تحريم الرشا فی الحکم" [1] يعنې مسلمانانو په

۱. محقق کرکي علی بن الحسين، جامع المقاصد فی شرح القواعد انتشارات ال بيت ج ۴ ص ۲۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجماع د رشوت په حرمت حکم فرمايلی دی او هم يې ويلي دي : "وهي حرام بالاجماع" [1] يعني رشوت په اجماع حرام دی.
د رشوت په حرمت سربېره، چې په کتاب الله، سنت رسول الله او اجماع د امت باندې حرام دی، د رشوت په ورکولو کې مرسته او کومک هم حرام دی لکه چې خدای تعالی فرمايلي دي :
"ولا تعاونوا على الاثم و العدوان" [2] يعنې رشوت ورکوونکی هم گناه کار دی؛ ځکه چې رشوت ورکول په گناه او دښمنۍ باندې مرسته ده. نو سربېره په رشوت اخيستونکی، رشوت ورکوونکی هم گناه گارېږي. لکه چې پېغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : "لعن الله الراشي و المرتشي" [3] يعنې په راشي او مرتشي لعنت دی، حتی چې د دوی ترمنځ واسطه کوونکی هم گناه گار دی، چې د حرمت دلايل به يې د رشوت ارکان عنوان لاندې راشي.

د رشوت ارکان :

د رشوت ارکان څلور دي :

۱_ راشي.

۲_ مرتشي.

۳_ رايش.

۴_ د رشوت مال.

۱. محمد بن علی شوکانی، سيل الاوطار بن احاديث سيد الاخيار بېروت ج ۱ ص ۲۱.
۲. مائده / ۲ سيد علي رياض المسائل فی بيان الاحکام بالدلائل انتشارات ال بيت ج ۱ / ۵۰۵.
۳. محمد حسن نجفي اصفهاني، جواهر الکلام ج ۴ ۵۲۲.

www.meltahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ـ د رشوت لومړی رکن راشي (رشوت ورکوونکی):

د رشوت حرمت راشي، مرتشي او د دوی ترمنځ واسطې کولو والا ته دی، خو د ضعف د شدت له مخې ځینې حالاتو کې توپیر کوي. وګورئ، چې د رشوت حرمت مرتشي ته د اطلاق عمومیت لري. حال دا، چې ځینې مواردو کې د راشي له خوا رشوت ورکول د راشي لپاره جائز وي لکه، چې د حق حاصلولو لپاره یې بې له رشوت ورکولو بله هیڅ لاره نه وي؛ نو د خپل حق د حصول لپاره رشوت ورکوونکی نه ګناه ګاریږي، چې دا موضوع په لاندې ډول مخې ته راځي:

د حق حاصلولو لپاره رشوت ورکول:

محمد حسن اصفهاني نجفي په جواهر الکلام في شرح شرائع الاسلام کې راوړي دي چې: "نعم لو کان التوصل بها الی حق قد توقف علی ذالک لم یاثم هو و اختص الاثم بالاخذ" یعنې، هو! که حق ته رسیدل رشوت پورې موقوف وي رشوت ورکوونکی نه ګناه ګاریږي، بلکې رشوت اخستونکی ګناه ګاریږي؛ نو ثرګنده شوه، چې د خپل حق حاصلول یې بې له رشوت ورکولو بله لاره نه لري. په داسې حال کې رشوت ورکول جواز لري که څه هم اخستونکي ته یې اخیستل حرام دي.

همدارنګه مبسوط کې راغلي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

"ان کان لاجراء منه علی واجبه لم یحرم علیه ان یرشو کذلک لانه یستنفذ ماله فیعمل ذلک له و یحرم علی الاخذ" [۱] یعنې که رشوت ورکول د کوم واجب کار لپاره وي په دغه قصد حرام نه دی ځکه چې دی په دغې وسیلې خپل مال ته له تلف نجات ورکوي. که څه هم رشوت اخیستونکي ته حرام دی (قاضي وي که د دولت بل کوم کارمند یامصلح).

او المغني ابن قدریه ویلي دي "ان رشاه لیدفع ظلمه او یجریه علی واجبه فقد قال: عطا و جابر بن زید و الحسن لا باس به" یعنې په دې قصد، چې ظلم له ځان نه دفع کړي یا خپل واجب کار روان کړي.

یو شمېر فقهاوو لکه عطاء جابر بن زید او حسن ویلي دي، چې باک نه لري.

په سنن کبری کې راغلي دي: "عن وهب لیست الرشوة التی یا ثم فیها صاحبها بان یرشوه فیدفع عن ماله و دمه انما التي تاثم فیها ان ترشو لتعطي ما لیس لک" [۲] یعنې له وهب روایت دی: هغه رشوت، چې ورکوونکی یې ګنهګاریږي، دا نه ده، چې د رشوت په ورکولو داسې څه په لاس راوړي، چې ستا نه وي.

ابن حزم ویلي دي: که څوک وتوانیږي، چې بې له رشوت ورکولو ظلم له خپل ځان دفع کولای شي د یوه فلس په اندازه رشوت ورکول هم جائز نه دي، خو که د ظلم له دفع کولو ناتوانه وي او د حق د تحصیل لپاره غیر له رشوت ورکولو

---

۱. جواهر الکلام مخکینی مرجع ج ۴ ص ۱۳۱.
۲. سنن کبری سابق ج ۱۰ ص ۴۳۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله لار نه لري خدای تعالی يې د دې آيت شريف په دليل "لا يكلف الله نفساً الا وسعها" دی، نه نيسي.[۱]

او محقق طبا طبايي ليكلي دي: كه د حق په لاس راوړل يې له رشوت وركولو ممكن نه وي د رشوت وركول په كې جائز دي ځكه چې د دې فقهې قاعدې (الضرورات تبيح المحظورات) له مخې، چې اضطراري حال حرام او ممنوع ښيزونه هم مباح او جايز وي، د هغه رشوت وركول هم جايز وي.[۲]

د حق په لاس راوړل د ژوند له ضرورياتو دی. هر څوک حق لري، چې خپل حق په لاس راوړي او رشوت وركول، چې د محظوراتو (ممنوعاتو) له جملې دې حق ته د رسېدلو لپاره يې وركول مباح كيږي. لكه، چې لوږې او تندې لپاره، چې مرگ سره مخ كيږي. له محرماتو تناول ورته حلال گڼل كيږي.

او محمد حسن نجفي اصفهاني ليكلي دي: "انسان كولای شي، د خپل حق په لاس راوړلو لپاره په رشوت يا په مثل د هغه چې د اختيار په وخت كې د هغو اجرا كول حرام وي، لاس پورې كړی او اجراء يې كړي، ځكه چې د دغه رشوت وركول د زور له مخې دی او شرعاً او عقلاً په دې حال كې رشوت وركوونكی د مكره په حال كې دی، چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د دې فرمودې له مخې (رفع ما استكرهو عليه) يعنې د هغه عمل گناه چې په زور شوی وي زما له امت پورته شوی يعنې مواخذه يې رفع شوې ده او همدارنگه په حديث شريف كې راغلي دي، چې: "رفع عن امتی ما لا يطيقون" يعنې زما

---

۱. ابن حزم، المحلی ج ۹ / ۱۵۷.
۲. رياض المسائل ج ۱ / ۵۰۵.

www.meltahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

له امت تحمیلي گناه لرې شوې ده او کېدلای شي پر دې قول (لا ضرر و لا حرج) قاعده استدلال شي. په دې معنا ، چې د حق د تحصیل لپاره رشوت ورکول، چې حرام دي، خو چې غیر له هغه بله لار یې نه وي موجب د ضرر او حرج ده، چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم د (لا ضرر ولا ضرار فی الاسلام) او د (ولا حرج فی الدین) فرمودو له مخې یې حرمت نفي شوی دی. یعنې هغه حکم، چې موجب یې ضرر وي یا یې مکلف په مشقت کې اچوي په اسلام کې وجود نه لري. دا و د رشوت له څلورو ارکانو د لومړي رکن (راشي) په برخه کې لنډ معلومات، چې په پورته ډول وړاندې شو. اوس د رشوت د دویم رکن (مرتشي) په بیانولو پیل مخې ته راځي.

د رشوت دوه یم رکن مرتشي:

مرتشي هغه دی، چې د رشوت پر اخیستلو د شریعت او قانون په خلاف کار کوي. که قاضي وي په ناحقه حکم کوي، که د ادارو کارمند وي د نورو د حقوقو د تضیع موجب گرځي.

د رشوت اخیستلو په حرمت کې هیڅ اختلاف نشته، د رشوت د دې رکن د حرمت په برخه کې د اثبات دلایل د الله تعالی له کتاب قرآن مجید او د رسول الله صلی الله علیه وسلم له احادیثو او دامت له اجماع او عقل د رشوت تر نورو ارکانو خورا ډېر دي، او زیات تاکید د رشوت په حرمت د هغه په اخیستونکي پورې تعلق لري او د فقهاوو له فتاواوو لاندې خو دلایل ذکر کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیخ طوسي ویلي دي "وهو حرام علی المرتشی بکل حال" [۱] یعنې د رشوت اخیستل په هر صورت اخیستونکي ته حرام دي، (بکل حال) کلمه ښیي، چې دا قول مطلق دی.

فاضل مقداد لیکلي دي "و اما اخذها فهو فاعل حرام سواء حکم بحق او باطل للدافع او علیه" [۲] یعنې رشوت اخیستونکی د حرام فعل فاعل دی. که په حق حکم وکړي او که په باطل، که د راشي په ګټه وي یا په نقص د هغه.

شافعي محي الدین د رشوت د حرمت په برخه کې ویلي دي "تفقوا علی تحریم الرشوة علی القضاء بحق او باطل او تعجیلا لقضاء بحق او باطل" یعنې علماوو د رشوت د حکم د تحریم په مورد کې اتفاق کړی. که قضاوت یې په حق وي یا په باطل یا لپاره د معطلولو د قضاوت، په حقه وي یا په باطل د دوی منظور مرتشي دی.

سرخسي ویلي دي : "الرشوه فی الحکم و هو حرام" [۳] رشوت په قضاوت کې حرام دی او (فی الحکم) قید یې قرینه ده چې د دوی منظور مرتشي دي.

ابن قدامه ویلي دي : "و اما الرشوة فی الحکم فحرام بلا خلاف" یعنې رشوت په فیصله او حکم کولو کې بې له خلافه حرام دی.

په مواهب الجلیل کې راغلي دي، چې : "یحرم علی القاضی اخذ الرشوه فی الاحکام یدفع بها حقا او یشهد بها باطلا" [۱] یعنې د قاضي لپاره رشوت

---

۱. شیخ طوسي : المبسوط ج ۸ ص ۱۵۱.
۲. کنز العرفان ۲۸ / ۱۳.
۳. سرخی، المبسوط ج ۲۷/۱۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخيستل حرام دي، چې د هغه په توګه حق باطل کړي، يا باطل په پښو ودروي.

د فقهاوو له ويناوو څرګنديږي، چې رشوت اخيستل مطلقاً په هر حال کې حرام دی. که په حق حکم وکړي که په باطل، په نفع د رشوت ورکوونکي وي او که د هغه په ضرر وي، چې د قاضي په حکم کې اثر وکړي او که يې ونه کړي، دا و د رشوت دويم رکن، چې څه نا څه شرح شو. اوس د رشوت د دريم رکن بيانول مخې ته راځي.

د رشوت دريم رکن (رايش):

د رشوت دريم رکن (رايش) يعنې هغه د راشي او مرتشي ترمنځ واسطه والا دی، چې د احاديثو په روايتو کې (الماشي بينهما) او په (بينهما يمشي) سره ياد شوی دی.

په مجمع البحرين کې راغلي دي، چې "الساعي بينهما يزيد لهذا و يستنقص لهذا و هو الرايش" [۲]

يعنې څوک، چې د رشوت ورکوونکي او رشوت اخيستونکي ترمنځ هاند او هڅه کوي چې د رشوت پيسې زياتې او کمې کړي هغه ته (رايش) وايي.

په لسان العرب کې راغلي دي: "الرايش الذی يسعی بين الراشی و المرتشی" [۳] يعنې رايش هغه دی، چې د رشوت ورکوونکي او رشوت

---

۱. مواهب الجليل ج ۸ / ۱۱۵.
۲. مجمع البحرين ج ۱ / ۱۸۴.
۳. ابن منظور لسان العرب ج ۳۲۲/۱۴.

www.meliitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخیستونکي ترمنځ مصالحه کوي، چې د رشوت په اندازه کې د یو او بل توافق راولي.

زمحشری ویلي دي : "والمراد بالرایش هاهنا الذی یسعی بین الراشی و المرتشی لانه یریش هذا من مال هذا" [۱] یعنې رایش هغه څوک دی، چې د راشي او مرتشي ترمنځ په تلاش کې وي، چې د راشي د مال مرتشي ته رشوت ورکوي.

څرنګه، چې رشوت بد او د ټولنې له کرغېړنو اعمالو څینې دی او غیر له شرعي نهې په عقل او عرف کې یې هم قباحت روښانه دی، د هغو عاملان هاند کوي هغه (رشوت ورکول) پټ وساتي او د لېدونکو له سترګو یې لرې ګوښه سرته ورسوي، له دې امله یو شمېر افراد، د واسطې په عنوان د راشي او مرتشي ترمنځ د ارتباطي پله په څېر فعالیت کوي. لومړی د افرادو او د هغوی د مشکلاتو پېژندنه کوي او طرفین یو له بل نه ترس او وهمه لري، له دې امله د رشوت په برخه کې وارد روایتونه سربېره په رشوت ورکوونکي او رشوت اخستونکي د هغوی ترمنځ واسطه باندې هم، چې لعنت ویل شوی دی معلومیږي، چې دا هم یو حرام کار دی ګناه ده او ټول احادیث، چې د رشوت ورکوونکي او د رشوت اخستونکي په باره کې راغلي د هغو ترمنځ د واسطو لپاره هم دي، ځکه چې درې واړه د رشوت په کار کې یو بل سره همکاري کوي او هر یو د خپل نقش په اندازه په دې ستره ګناه کې شریک دی.

---

۱. زمحشری، الفائق فی غریب الحدیث ج ۲ / ۲۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رشوت څلورم رکن د رشوت مال :

د رشوت څلورم رکن د رشوت مال دی، چې رشوت ورکوونکی یې خپل باطل مقصود ته د رسېدو لپاره یې رشوت اخيستونکي ته ورکوي. په دې برخه کې، چې څه د بحث وړ دی دا دی :

آيا هغه څه، چې رشوت ورکوونکی يې د رشوت په ورکولو لاس ته راوړي د رشوت عنوان لاندې راځي که نه؟ مثلاً څوک چې قاضي ته رشوت ورکړي، چې په نفع يې حکم وکړي، او له دې لامله دې رشوت يوه اندازه پيسو ده پورې تعلق وموند، ايا دغه پيسې حرامې دي که نه؟ دا مسئله که څه هم فقه کې مطرح شوې نه ده، خو ځواب کې يې بايد ووېل شي : دې مسئله کې که د راشي په نفع په باطله توګه حکم وشي او د بل حق تصاحب کړي بايد، چې حرام وبلل شي؛ ځکه چې عدواناً د غير په مال کې تصرف کوي، او داسې تصرف د غير په مال کې په باطل د مال خوړل دي، چې د دې مبارک آيت له مخې "لا تاکلوا اموالکم بينکم بالباطل" خپل مالونه په خپلو منځو کې په باطله مه خورئ. ځکه، چې نهې ترې شوې ده.

له پورتنيو ذکر شويو مبارکو آياتو او سپېڅلو احاديثو او د اسلامي امت له اجماع او معقولو دلايلو څرګنديږي، چې د رشوت خوړلو مسئله په اسلام کې دومره بده او قبيحه ده، چې د کبيره ګناهو په لړ کې ځای نيسي؛ نو له دې لارې که په نوم د هديه، تعارف، حق الزحمه د پښو کرايه، انعام او داسې په نورو نومو له کوم څيز استفاده وشي هغه هم رشوت بلل شوی، چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

غولوونکو عبارتو او عناوینو د رشوت په ماهیت کې تغییر نه راځي، په هر صورت له دې لارې، چې پیسې یا کوم شیز اخستل کیږي حرامې او نامشروعې دي.

رشوت ورکول او رشوت اخیستل د اجتماعي عدالت مهم مانع کوونکی دی او قانون ماتونه منځته راولي او منحرف خلک د خپلو شومو هیلو د ترسره کولو لپاره د رشوت په توګه قانون ماتوي. نو هر څوک د رشوت قباحت باندې پوهیږي، له دې امله د عقل او نقل په مقتضی د هر سالم عقل څښتن متقي انسان د رشوت له داسې مهم خطر ځان ژغوري او مجادله ورسره کوي، دا ځکه، چې د رشوت په بلا اخته کسان د خدای تعالی د قهر، غضب او لعنت مورد ګرځي، دنیا کې یې دغه بې تربیه ګي امکان لري، چې نسل کې یې هم پیدا شي او په آخرت کې به په ډول ډول عذابونو وکړول شي. دا ځکه، چې د چا په وینه، غوښه او پوستکي کې حرام مال ګډ شي په معنوي، بدني او روحي روزنه کې یې بدې اغیزې کوي او د انسانیت له لارې بې لارې کیږي، غوښه، پوستکی او هډوکي یې له حرامو جوړیږي او د چا وجود چې له حرامو جوړ وي معنویت او ښو اخلاقو ته تمایل نه ښیي. لکه، چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: "کل لحم نبت عن الحرام فالنار اولی به" [۱] یعنې هره غوښه، چې له حرامو جوړه وي اور ورته غوره دی.

۱. مهدی تراقی، جامع السعادات ج ۲/۱۲۵-۱۲۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رشوت په توګه ټولنیز نظام ګډوډیږي، د اقتصاد سالم بنیادونه او د ټولنې ټینګې اړیکې سستوي، بدې او ناکاره اړیکي د ذلت، خوارۍ، ظلم، چل، فریب روحیات رواجوي.

څرنګه، چې رشوت شریعت کې حرام دی. شرعاً یې حلال ګڼل سړی کفر ته باسي، نو رشوت، چې داسې یو ناوړه او کرغېړن کار دی، چې د حلال ګڼلو په صورت کې یې مرتکب کافر کیږي لازم دي، چې په کلکه ترې ډډه او ځان ژغورنه وشي او ټینګې تقوی ته مخ واړول شي.

د رشوت مالکیت او ضمان :

څرنګه، چې د رشوت مال حرام دی له دې کبله یې د رشوت اخیستونکي مالکیت په کې نه صحیح کیږي. بناء پر دې رشوت اخیستونکی مکلف او موظف دی، چې هغه د رشوت مال بېرته خپل خاوند (مالک) رشوت ورکوونکي ته ورکړي او که د رشوت عین مال تلف شوی وي که مثلي وي د هغه مثل دې ورکړي او که قیمتي وي د هغه قیمت دې رشوت ورکوونکي ته ورکړي، په هر حال رشوت اخیستونکي باندې واجب دي، چې د رشوت مال خپل څښتن ته بېرته ورکړي؛ ځکه، چې د رشوت د مال ملکیت د هغه له څښتن (رشوت ورکوونکي) سره پاتې دی.

نو په حرام څیز، چې د غیر لاس مستقر شي د "علي الید ما احدث حتی تودی" قاعدې له مخې یې ضامن دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن قدامه لیکلي دي : "فاذا ارتشی الحاکم او قبل هدیة لیس له قبولها فعلیها ردها الی اربابها" [۱] که حاکم او قاضي رشوت واخلي او یا هدیه قبوله کړي هغه رشوت او هدیه دې خپل څښتن ته رد کړي، د دې لپاره، چې دا مال یې په ناحقه او بې له شرعي مجوز اخیستی دی. همدارنگه د ‹العقود تابعة المقصود› یعني عقدونه د مقصود تابع دي نو که څوک له کوم عقد لکه ‹هبه› فاسد او غیر شرعي قصد ولري دغه عقد یې هم فاسد دی، له دې امله که د معاملې دواړه خوا د عقد د خپلې معنی قصدونه لري، بلکې له لفظ د بلې معنا قصد ولري یا ایجاب او قبول د هزل او شوخۍ په قصد وکړي. دغه معامله حقیقت نه پیدا کوي، نو که معامله د کوم حرام کار متضمنه وي لکه د انگورو بیع د مسکرو مشروباتو جوړولو په قصد، دغه معامله باطله او حرامه ده ځکه چې له معاملې د حرام فعل قصد شوی دی.

نو عقود، چې د هبه، وقف، بیع، عاریت او ... په لفظ د رشوت ورکولو په قصد اجرا شي یو هم د دې عقودو حقیقت نه پیدا کوي. له دې امله د رشوت مال د هغه د څښتن ‹راشي› په ملکیت کې باقي دی، او رشوت اخیستونکی، چې د چا مال مثلاً د هبه په عنوان قبض او اخیستی وي باید هغه خپل څښتن ته بېرته ورکړي او که هغه یې تلف کړی وي د هغه مثل یا قیمت دې ورکړي بناء پر دې که د چا له خوا رشوت د هبه، بیع، وقف یا بل څه په نوم واقع شي بیا یې هم خاوند ته په بېرته ورکولو ملزم دی.

---

۱. جواهر الکلام ج ۴/ ۱۳۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محاباتي بيع په ترڅ کې رشوت:

محابات د (حبو) له مادې د هديه، تحفه، سوغات، ډالۍ، د طرفينو عطا او د ورکړې معنا لري، او يو له مشتقاتو يې د (حبون) ګړه ده، چې فقهي اصطلاح کې د ګوتې ساعت (ګړۍ) او داسې د بل څيز معنا پورې اختصاص لري، چې پس له مرګ يې مشر زوي پورې اختصاص مومي.

او محاباتي بيع هغه ده، چې: څوک يو څيز له خپل اصلي قيمت په کم قيمت وپلوري يا يې واخلي، چې په مقابل کې يې هغه خپل مورد نظر هدف ته ورسيږي نو که محاباتي بيع د رشوت په قصد وي څرنګه، چې حرام اثر پرې مرتب شوی وي ځکه هغه بيع باطله وي. لکه د لس زرو افغانيو قيمت والا څيز، چې په قاضي يا په بل کارمند په پنځه زره افغانۍ وپلورل شي، چې له دې لارې د هغه رضايت ترلاسه کړي، او په نفع يې حکم ورکړي يا يې بل کار سرته ورسوي. څرنګه، چې دا ډول معامله د رشوت په قصد سرته رسيدلې وي باطله ده ځکه چې قصد د عقد اصلي رکن دی او څرنګه، چې قصد په دا ډول معاملو کې د حرام هدف لپاره وي معامله هم حراموي، او دا، چې د معاملې قصد حقيقت نه وي موندلی اصلاً معامله نه وي شوې نو فقها دا ډول بيع حرامې باطلې او د رشوت له مصاديقو ګڼي ليکلي يې دي:

"و مما يعد من الرشوة او يلحق بها المعاملة المشتملة على المحاباة" [۱]

يعنې له هغه څيزو، چې رشوت ګڼل کيږي يا په رشوت پورې ملحق کيږي

---

۱. شيخ مرتضی المکاسب ص ۳۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

محاباتي معامله ده، دوی ویلي دي که محابات په دې قصد اجرا شي، چې قاضي د ده په نفع حکم وکړي یا داسې بل شرط یې د عقد په ضمن کې نظر کې نیولی وي، هغه رشوت او حرام دی؛ او سربېره پر دې، چې حرام دی، فاسد هم دی، چې تملیک او تملک په کې نه راځي، په هغه منصوصي دلایلو، چې د راشي په ملکیت کې د رشوت د مال په بقا دلالت کوي، دا ډول معاملې باطلې دي.[۱]

د فقه په کتاب القضاء کې راغلي دي: چې په دې معامله کې هدف د قاضي د نظر جلبول دي، چې د حکم په صادرولو کې د ده نفع په نظر کې ونیسي او هر عقد، چې قصد یې د حکم په صادرولو کې د قاضي د توجه جلبول وي د رشوت له اقسامو ګڼل کیږي.[۲]

www.melitahrik.com 0777 400 116

۱. جواهر الکلام ج ۲۲ / ۱۴۹.
۲. سید عبدالکریم موسوي اردبیلي، فقه القضاء، انتشارات مکتب الاعلام الاسلامی ص ۳۴۵-۳۴۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په محاباتي بیع کې د اهل سنت د فقهاوو نظر:

ابن قدامه ویلي دي: "لا ینبغي لقاضي ان یتول البیع و الشراء بنفسه"[۱] قاضي ته نه ښایي، چې په خپله پلورل او رانیول وکړي په دې دلایلو.

۱ـ پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: "ما عدل و ال اتجرفی رعیته ابدا" یعنې اسلامي والي او حاکم، چې په خپله رعیت سره پلورل او رانیول کوي هیڅکله یې عدالت نه دی کړی.

۲ـ دی (قاضي) خلک پېژني او محاباتي بیع ورسره کوي.

۳ـ قاضي د خلکو له خدمت وځي، قاضي باید د قضا ځای ته اول وخت کې ورشي د خلکو مشکلاتو ته رسېدنه وکړي، نه دا چې په معاملو او نورو کارو پسې وي لکه چې ابوبکر رضي الله عنه تصمیم ونیو، چې د معاملو لپاره بازار ته ولاړ شي. اصحابو ورته وویل: دا کار تا د خلکو له کار کولو وباسي. ده ورته وویل: نشم کولای، چې عیال مې بې مصرفه پرېږدم او ضایع یې کړم. نو اصحابو رضي الله عنهم ورته له بیت المال مصرف وټاکه نو دې له معاملو کولو منصرف شو.[۲]

۴ـ له امام ابوحنیفه رحمة الله علیه نقل شوي دي، چې قاضي ته معامله مکروه ده. د پلورلو او رانیولو لپاره دې وکیل ونیسي. ځکه، چې خلک

---

۱. المغنی ج ۱۱ ص ۴۳۹.
۲.همدغه مرجع المغني ج ۱۱ ص ۴۳۹.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضي وګوري هغه پېژني. په هماغه دليل د ابوبکر رضي الله عنه معامله ورسره کوي.[۱]

www.melitahrik.com
0777 400 116

۱. المغني ج ۱۱ ص ۱۳۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رشوت ډولونه :

رشوت دوه ډوله دی یو مالي او بل غیر مالي :

مالي رشوت : مالي رشوت هغه دی، چې یو عین شی په رشوت ورکړل شي، چې تفصیل یې پورته مباحثو کې مفصل یاد شو او غیر مالي رشوت په لاندې ډول بیانوو:

غیر مالي رشوت :

رشوت په مال پورې منحصر نه دی، بلکې غیر مالي اعمال لکه اقوال هم رشوت کېدلای شي. د مثال په ډول څوک چې د قاضي د نظر د جلبولو لپاره د هغه ستاینه کوي، تکریم او تعظیم یې کوي، یا یې په نفع خبرې او تبلیغ کوي، دا ټیزونه حرام دي یا یې کارونه کوي. ما یحتاج یې کور ته اخلي، موټر یې ترمیموي... دا ټول په رشوت کې راځي، له دې کبله محقق یزدي ویلي دي : رشوت کله مال وي لکه عین او منفعت او کله د قاضي لپاره عمل وي لکه د کپړو جوړول، د کور اعمار او کله قول وي لکه ستاینه او مدح، چې زړه یې ځان ته راواړوي او په نفع یې حکم وکړي او کله فعل وي، چې د قاضي ما یحتاج پوره کړي، چې دا ټول حرام دي.[۱]

د اهل سنت او جماعت له نظره د غیر مال رشوت :

په اهل سنت او جماعت کې هم غیر مالي رشوت حرام ګڼل شوی دی.

---

۱. شوکاني نیل الاوطار بېروت ۱۹۷۳ ج ۲۲۲/۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوکاني ويلي دي: په اسلام کې هر څيز، چې فايده ولري مال وي که منفعت يا کار، چې د رشوت په قصد وي حرام دی، پيسې وي که جامې لکه، چې د خيبر يهوديانو عبدالله رواحه ته پېشنهاد کړی و، او که خوراکي څيزونه وي لکه، چې د منهې تعارف عمر بن عبدالعزيز ته شوی و او همدارنگه هديه، قرض، عاريت، چې د رشوت په نيت وي يعنې چې کومه ورڅ به قاضي يا بل کارمند ده سره په ناحقه مرسته وکړي دا رشوت او حرام دی. [۱] همدارنگه په همدې کتاب مجمع البحرين کې راغلي دي، چې: "ما يعطيه الشخص الحاکم وغيره ليحکم له و يحمل على ما يريد" [۲] يعنې رشوت هغه څيز دی، چې فرد يې حاکم يا بل کارمند ته ورکوي، چې په نفع يې حکم وکړي يا د ده په ميل عمل وکړي، دلته د (وغيره) لفظ نه عموميت څرگنديږي. يعنې، چې غير له قاضي بل چا ته رشوت ورکول هم رشوت او حرام دي او د (و يحمله على ما يريد) جملې نه معلوميږي، چې غير له قضاوت نورو امورو کې هم د مال ورکړه رشوت دی.

ابن اثير د رشوت په برخه کې ويلي دي: "الوصله الى الحاجة بالمصانعة" [۳] يعنې رشوت هغه دی، چې څوک د يو شي په ورکولو خپلې غوښتنې ته ورسيږي، دی تعريف کې هم د قاضي قضاوت او د نورو ادارو او مؤسسو کړنې شاملې دي.

۱. فخر الدين مجمع البحرين ج ۱ / ۱۸۴.
۲. قيوی، مصباح المنير ج ۱ / ۲۲۲
۳. زمحشری، الفايق فی غريب الحديث ج ۲ / ۴۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ثاني شهيد ويلي دي : "انفق المسلمون على تحريم الرشوة على القاضی و العامل" [۱] يعنې ټول مسلمانان د رشوت په تحريم قاضي او عامل ته اتفاق لري، د رشوت دغه حرمت، چې د قاضي لپاره دی همدا ډول د هر کار سند لپاره هم دی.

هديه (د هديې مقصد او ډولونه) :

د هديه پېژندل گلوي :

هديه (سوغات، ډالۍ): د مينې او لورونې د ايجادولو او د گرانښت د ځرگندولو لپاره، چې خلک يو بل ته کوم څيز ورکوي هغه ته هديه (بخشش، سوغات، ډالۍ) وايي : خو که څوک هديه قاضي باطل مقصود ته د رسېدو لپاره قاضي ته ورکړي، دې برخه کې امام صادق له پېغمبر صلى الله عليه وسلم داسې روايت رانقل کړی دی :

"الهدايا على ثلاثة اوجه : هدية مكافات و هدية مصانعة و هدية لله عز و جل" [۲] يعنې هديه درې صورته لري. يوه د انعام او سوغات په صورت، بله هديه د رشوت په صورت دريمه هديه د خدای تعالی لپاره.

۱ ـ د مكافات هديه : له امام صادق رحمة الله عليه روايت دی، چې نبي صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : "نهادوا و تحابوا" [۳] يعنې يو بل ته هديې ورکړئ، چې مينې مو زياتې شي او ابن عساکر له عائشه رضي الله عنها

۱. نيل الاوطارج ۴ / ۲۲۸.
۲. كنزل العمال ج ۲/ ۱۱۰.
۳. كنز العمال ج ۲ / ۱۱۲.

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

روایت کړی دی، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: "تهادوا، تزدادوا حبا" (۱) یو بل ته هدیې ورکړئ، چې یو بل باندې مو گرانښت زیات شي.

۲ـ د مصانعې هدیه: یعنې د طرفینو سازش د یوه داسې باطل کار ته د رسېدو په قصد، چې قانوني ممانعت ولري. د رشوت په صورت سرته رسېږي او (فرهنگ نوین) مصانعه د رشوت په معنا ترجمه کړی ده ځکه، چې دا ډول هدیه د رشوت شبیه یا په خپله رشوت دی، چې صورت یې په نوم کې یو له بله توپیر لري، خو د نوم تغییر د ماهیت په تغییر کې د اشیاوو او د هغو په احکامو کې به تاثیر نه لري.

دا ډول هدیې په مرکزو، مؤسسو، سازمانو کې، چې حکومتي مسؤلیتونه لري په هغو کې سرته رسیږي، د دې ډول هدیې په برخه کې له نبي صلی الله علیه وسلم روایتونه رانقل شوي دي، چې له هغې جملې "هدیة الامراء غلول" (۲) یعنې امرانو ته هدیه ورکول خیانت دی او "و هدایا العمال سحت" (۳) د دولت کارمندانو ته هدیه ورکول حرام دي او "هدایا العمال حرام کلها" (۴) یعنې هغه هدیې، چې د دولت کارمندانو ته ورکول کیږي، ټولې حرامې دي. د

---

۱. کنز العمال ج ۲ / ۲۲۲.
۲. جواهر الکلام ج ۲۲ / ۱۴۷.
۳. کنزل العمال ج ۲ / ۱۱۲.
۴. بیهقي، سنن کبری ج ۱۰ / ۱۳۸.

www.meitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغو روایتونو په اساس فقهاوو په دا ډول هدیه د حرمت حکم کړی دی او عموماً هغه رشوت یا د رشوت حکم کې بولي.

له حضرت علي رضي الله عنه روایت دی، چې : "اخذ الامر الهدیة سحت و قبول القاضی الرشوه کفر" [۱] یعنې امرانو ته هدیه اخستل حرام دي او قاضي ته د رشوت قبلول کفر دی.

د رشوت او مصانعې توپیر :

رشوت یو ډول معامله او قرارداد دی، چې د راشي او مرتشي ترمنځ، چې راشي د رشوت په ورکولو قرارداد کوي او مرتشي (قاضي یا عامل) به د هغه په نفع حکم کوي او باطل کار کوي. او مصانعه هدیه کې قرارداد نه وي خو اصلي هدف يې دا وي، چې د قاضي یا عامل توجه ځان ته مایله کړي، چې خپل باطل منظور ته ورسېږي. [۲]

فقهاوو مصانعه هدیه حرامه او د رشوت په حکم کې ګڼلې ده، ځکه چې منظور يې په کې د قاضي دتوجه جلبول وي، چې د هغه په نفع حکم وکړي.

په فتح الباري کې راغلي دي چې : "الذین یهدي لا یخلوا ان یقصدون المهدي الیه اوعونه او ماله" یعنې څوک، چې هدیه ورکوي دغه درې هدفونه لري :

۱ـ چې هغه ځان ته دوست کړي.

---

۱. کنز العمال ج ۲ / ۱۱۲.

۲. مسالک الافهام ج ۲ / ۴۰۲.

www.melitahrik.com 0777400116

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ کومک او مساعدت ورسره وکړي.

۳ـ یا غواړي د همدې هدیې په مقابل کې لا زیات مال په لاس راوړي نو غوره هدیه هماغه لومړی ډول ده، چې د مسلمانانو په منځ کې دوستي پیدا شي، او دریم ډول هدیه جایزه ده او دوه یم قسم هدیه پر دوه ډوله ده:

۱ـ چې هدیه د کومک په اطاعت او د ثواب کار په قصد وي دا مستحب ده.[۱]

قدامه ویلي دي: "هو لا یقبل هدیة لان الهدیة یقصد بها فی المغالب استعانة قلبه لیعتنی به فی الحکم فتنبه الرشوه"[۲] یعنې قاضي نه شي کولای، چې هدیه قبوله کړي؛ ځکه، چې له هغو یې قصد دا وي، چې د قاضي زړه په لاس راوړي، چې د ده په نفع حکم وکړي او دا د رشوت غوندې ده.

او مسروق رحمه الله ویلي دي: "اذا قبل القاضي الهدیة اکل السحت"[۳] یعنې که قاضي هدیه قبوله کړي حرام یې خوړلي دي او که چا مخکې له قضا هدیه ورکوله وروسته له قضا هم هغه قبلولې شي خو غوره دا ده، چې له تهمت ساتلو لپاره هدیه قبوله نه کړي، چې د رشوت خوړلو له تهمت په امان پاتې شي. له امام ابوحنیفه رحمة الله تعالی علیه او له یارانو یې روایت دی، چې: قاضي ته به ذکر شویو اوصافو د هدیې قبلول مکروه دي نه حرام.

---

۱. فتح الباري فی شرح صحیح البخاری ج ۵ / ۱۳۹.
۲. المغني و شرح الکبیر ج ۱۱ / ۲۳۷.
۳. المغنی و شرح الکبیر ج ۱۱ / ۴۳۷.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په مواهب الخليل کې راغلي دي، چې: علماء د هديې قبلولو په کراهت کې اختلاف نه لري، او دا د امام مالک رحمة الله عليه نظر هم دی.

همدې کتاب کې راغلي دي، چې : "لا يحوز لهم قبول الهدية من احد الحضمين مادامت الحکومة ما بينهما" [1] يعنې قضاتو او کارمندانو ته د دعوی له دواړو خواوو د هيڅا هديه جواز نه لري، چې دعوی يې ورسره دائره او دوران لاندې وي؛ ځکه، چې دا هماغه رشوت دی.

ابن ابي الحديد نقل کړی دی، چې يوه سړی حضرت عمر رضي الله عنه ته هميشه د څلور کلنې اوښې ورون د هديې په ډول ورووړ خو يو وخت، چې له دغه سړي سره د چا دعوی ورته راغله مقابل سړي ورته وويل : زمونږ ترمنځ داسې فيصله وکړه، چې د اوښې ورون دې جدا کاوه. عمر رضي الله عنه ويلي دي له هغې ورځې وروسته همېشه د عدل په برخه کې شکمن وم ترڅو چې ووېرېدم خپلو ټولو کارمندانو ته مې وليکل، چې : هديه مه قبلوئ، چې هديه تاسو ته هماغه رشوت دی. پس له هغه مې د هيڅا هديه قبوله نه کړه.

په قضاوت اجره اخيستل :

شيخ په نهايه کې ويلي دي : غوره دا ده، چې په ټولو صورتونو کې دې قاضي د اجرې له اخستلو څخه ځان وساتي. [2]

---

۱. مواهب الجليل ج ۸ / ۱۱۳.
۲. طوسي، نهايه رقم چاپ ص ۳۲۷.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او جواهر کې راغلي دي "و التحقيق عدم جواز اخذ العوض منه مطلقاً" [۱] يعنې تحقيق دا دی، چې د قضاوت اجره اخستل له متخاصمينو يا له دريمګړي په عيني او کفايي هر ډول قضاوتو کې محتاج وي او که نه وي جواز نه لري؛ ځکه، چې قضاوت الهي منصب دی او په هغه کې اجره اخستل جواز نه لري "قل لا اسئلکم عليه اجراً الا المؤدة فی القربی" [۲] يعنې ووايه ای پېغمبره! چې د نبوت اجر له تاسې نه، نه غواړم غير له دوستۍ د کورنۍ مې او قضاوت يو له امورو د پېغمبرۍ دی.

په حدايق کې راغلي دي، چې "والاصح المنع مطلقاً الا من بيت المال علی جهة الارتزاق" [۳] يعنې صحيح دا ده، چې په فيصلو د اجرت اخيستل مطلق ممنوع دي يعنې که له سلطان وي او که له متخاصمينو، هو که له سلطان څنې دمصرف لپاره وي اشکال نه لري.

ځينې علماوو لکه علامه حلي ويلي دي، چې که قاضي د امام له طرفه وټاکل شي او قاضي تمکن او غني وي اجرت اخيستل په قضاوت ورته جواز نه لري، خو که قاضي محتاج وي اقرب دا ده، چې د اجرې اخيستل ورته مکروه دي.

د قاضي د ارتزاق تعريف :

۱. جواهر الکلام ج ۲۲ / ۱۱۲.
۲. شوری / ۲۳.
۳. الحدائق الناصره ج ۱۸ / ۴۱۲.

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مفتاح الکرامه کې راغلي دي، چې: "والمراد بالرزق ما کان من بیت المال من المصالح منوطاً بنظر الحاکم"[۱] یعنې رزق عبارت له هغه څیز دی، چې اسلامي حاکم یې له بیت المال نه د مصالحو لپاره لګوي، چې اندازه یې د حاکم په نظر پورې اړه لري.

ثاني شهید ویلي دي: "اما الارتزاق فمنوط بنظر الحاکم لا یقدر بقدر"[۲] یعنې ارتزاق د حاکم په نظر پورې اړه لري، ټاکلی مقدار او اندازه نه لري.

د اجورې او رزق (تنخوا) توپیر:

د اجورې او رزق ترمنځ توپیرونه په لاندې ډول دي:

۱ـ اجرت هغه مال ته وایي، چې د یوه کار د اجرا کولو لپاره ورکول کیږي او د رزق (تنخوا) په مقابل کې د کوم عمل اجرا کول شرط نه وي.

۲ـ رزق د حاکم نظر پورې اړه لري او اجرت د معاملې طرفینو پورې اړه لري.

۳ـ اجرت معمولاً د عقد د صیغې له اجرا سره وي او رزق (تنخوا) سره د عقد صیغه نه وي.

۴ـ ارتزاق له بیت المال تامینیږي او اجرت له شخصي مال ورکول کیږي.

۵ـ په رزق کې نیاز او احتیاج د مرتزق شرط دی خو اجرت داسې نه دی.

د قاضي د ارتزاق حکم:

۱.حسینی عاملی، مفتاح الکرامه ج ۴ / ۹۷.

مسالک الافهام ج ۳ / ۸۴.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قاضي د ارتزاق د جواز په برخه کې د اسلام د ټولو علماوو ترمنځ کوم اختلاف نشته. طوسي په مبسوط کې د قاضي د ارتزاق د جواز دلیل د علماوو اجماع ښودلې ده او ویلي یې دي، چې: بیت المال د مسلمانانو د مصالحو لپاره دی او قضاوت د مصالحو له جملې نه، چې د هغو له ډېرو ضروري امورو ځینې دی، ځکه چې د هغې په وسیله دعوی ګانې پای ته رسیږي او د خلکو حقوق ورکول کیږي، مظلوم سره مرسته کیږي او ظالم دفع کیږي.

جواهر کې راغلي دي: که د قاضي ارتزاق د حکم په عوض کې نه وي، بلکې د ده د ژوند د اړتیاوو د پوره کېدو لپاره وي بیا کوم اشکال نه لري.

او په تحریر الوسیله کې راغلي دي، چې: پر چا، چې قضاوت واجب عیني نه وي د ده لپاره له بیت المال ارتزاق شته دی او که د چا لپاره قضاوت واجب عیني وي، د قاضي د احتیاج په صورت کې د ده ارتزاق له بیت المال جائز دی او د قاضي د غنا او عدم احتیاج په صورت کې له اشکال خالي نه دی، که څه هم اقوي لوری یې د ارتزاق جواز دی.

نو د قاضي د فقر په صورت کې چې قضاوت ورته متعین وي او که نه وي ارتزاق یې له بیت المال جواز لري او ویلي یې دي: "فالظاهر جواز الارتزاق مع الفقر مطلقاً سواء تعین علیه القضاء ام لا"[۱] یعنې محتاج قاضي ته په

۱. محمد حسن، کتاب القضاء ص ۲۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظاهره له بیت المال ارتزاق جواز لري، قضاوت ورته متعین وي او که نه وي.
په دې دلیل:
قاضي د مسلمانانو په امورو او مصالحو همت کوي او د بیت المال لګښت اصولاً د مسلمانانو د مصالحو لپاره دی لکه قضاء، د قرآن تعلیم، اذان او ... نور که شارع له بیت المال د ارتزاق جواز ورنه کړي قاضي په عصر او حرج لتاړېږي او په اسلام کې کوم حکم، چې د عسر او حرج موجب شی نشته او سربېره پر دې د لطف له مخې په شارع مقدس لازم دی، چې د ارتزاق اجازه ورکړي، که نه امکان لري، چې قاضي د تنګ لاسۍ لامله لاس په رشوت او اجرت اخیستلو پورې کړي او د امیر المؤمنین د مشهورې مکاتبې په دلیل چې د اوښ مالک ته یې دستور ورکړی و، چې قضاتو باندې مالي توسعه راولئ چې د رشوت اخیستلو بهانه ورته پیدا نه شي.

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اهل سنت فقهاوو له نظره د قضاتو ارتزاق :

ابن قدامه په مغني کې راوړي دي، چې : "یجوز للقاضی اخذ الرزق"[۱] یعنې د قاضي لپاره له بیت المال رزق اخستل جواز لري او اکثرو لویانو یې جواز صحیح ګڼلی لکه قاضي شریح ابن سیرین، شافعي او د اهل علم اکثرو علماوو.

بل دلیل دا ، چې دویم خلیفه زید بن ثابت په قضاوت وټاکه. ده ته یې له بیت المال مصرف وټاکه او د ده په وخت کې قاضي شریح ته له بیت المال نه په هره میاشت کې سل درهمه ټاکل شوي وې او کله یې، چې عمار د کوفې د حاکم په توګه وټاکه او عثمان بن حنیف او ابن مسعود یې په قضاوت مقرر کړل، له بیت المال یې هره ورځ یو مږ (ګوسفند) ورته مصرف وټاکه، چې نیم به یې د عمار او نور نیم به یې د عثمان او ابن مسعود وو او کله یې، چې معاذ بن جبل او ابي عبیده شام ته ولېږل هغوی دواړو ته یې ولیکل: په خلکو کې د دوی په څېر صالح خلک قضاوت ته نه پیدا کیږي. له بیت المال څخه دوی ته کافي مصرف ورکړئ.

په مواهب الجلیل کې راغلي دي : "اما الارتزاق من بیت المال، فان من تعین علیه القضاء و هو غنی عن الارتزاق فانه ینهی اخذ العوض علی القضاء" [۲] یعنې که قاضي ته قضاوت ټاکل شوی وي او دې مصارفو ته اړتیا نه لري نو

---

۱. المعني و شرح کبیر ج ۱۱ / ۳۷۲.
۲. مواهب الجلیل، ج ۸ / ۱۱۳.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکم مقابل کې عوض اخیستلو نه منع دی، څو مفهوم د دوی د فرمودو داسې دی، چې که قاضي د رزق اخیستلو ته محتاج وي باید رزق اخیستل یې له بیت المال منع نه وي.

شمس الدین سرخسي له حنفي فقهاوو ستر فقیه، د قاضي لپاره له بیت المال ارتزاق جائز ګڼلی او د دوم خلیفه عمل یې بهترین او غوره دلیل بللی ویلي یې دي:

"عن عمر بن الخطاب انه کان یرزق سلیمان بن ربیعه الباهلی عن قضاء کل شهر خمس مانة درهم" [1] یعنې دوم خلیفه سلیمان بن ربیعه باهلی ته د ده د قضاوت لپاره هره میاشت پنځه سوه درهم له بیت المال مصرف ورکول او د خلیفه دا کار غوره دلیل دی پردې چې:

امام له بیت المال نه د قاضي مصرف تامینوي او قاضي، چې هر څومره سروتمند وي خپل مصرف او د خپل عیال مصرف له بیت المال نه اخیستلای شي، هو که د ثروتمندی په صورت کې خپل مصرف له بیت المال وانه خلي د ده لپاره بهتر او غوره دی، په دې دلیل، چې خدای تعالی فرمایلي دي "و من کان غنیا فلیستعففه" [2] سربیره پر دې خپله خلیفه له بیت المال مصرف اخیسته لکه، چې صحابه وو کرامو اول خلیفه ته له بیت الماله مصرف وټاکه او دوه یم خلیفه هم له بیت الماله مصرف اخیسته.

---

۱. سرخسی، المبسوط ج ۱۲ / ۱۰۳.
۲. النساء / ۶.

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رشوت کرغېړن اثرات:

د رشوت خوړلو موضوع يو ستر افت دی، چې له ډېرو پخوانيو زمانو يې نړۍ کې سرايت کړی او په شدت سره مخ په خپرونه کې دی، د رشوت خوړل اجتماعي عدالت له منځه وړي، قوانين له تطبيق کولو پاتې کوي، ظلم، حق تلفي، بې عدالتي، تبعيض او داسې نور کرغېړن کارونه په ټولنه کې ثبتوي او مرتکبين يې په کبيره گناه اخته کوي. له دې امله د اسلام سپېڅلی مقدس دين رشوت خوړل سخت تقبيح او محکوم کړي دي. ځکه اوس په نړۍ کې دغه بد عمل رسوا او تقبيح شوی دی او د هر چا په نظر کې يې له بد نوم نه کرکه کيږي. خو د رشوت چلوونکو ناولو گناه گارانو د رشوت خپرولو لاس نه دی اخيستی. هغوی د رشوت له بوين نوم تېر شوي اوس يې د نورو نومو په ترخ کې د ځان او هم د بل د غولونې او ټگۍ په توگه سرته رسوي او هغه داسې، چې رشوت خوړونکی او رشوت ورکوونکی له نورو نومونو لکه هديه، سوغات، ډالۍ، تعارف، حق الزحمه، د حساب حق، د لارې کرايه، د وخت اجوره، انعام او داسې نورو گړو او تورو نه استفاده کوي او ځانونه په ناپوهۍ کې اچوي. له دې، چې هيڅکله په هيڅ صورت د رشوت د نوم تغير په نورو ذکر شويو ډول نومونو د هغه په ماهيت کې تغيير نه شي راوستلای.

د هديې په برخه کې د "اشعث بن قبس" قصه د پند وړ ده، چې د علي رضي الله عنه په محکمه کې يې چا سره دعوا لرله نو پر هغه د برياليتوب لپاره يې رشوت کې د علي رضي الله عنه کور ته يو لوښی له خوږې حلوا ډک ورووړ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم يې پرې هديه کېښود ، نو علي رضي الله عنه سخت په غوصه شو. ويې ويل: دغه حلوا مې داسې بده راغله لکه مار چې په کې لاړې يا زهر اچولي وي. ويلي يې دي، چې پوښتنه مې ترې وکړه: دا صله ده که زکات يا د خداى تعالى د رضا لپاره؟ وويل: دا هديه ده. ما ورته وويل: ته غواړى، چې ما د خداى تعالى له دين واړوې؟ زما دې په خداى لوړه وي که اووه اقليمه او هر هغه څه، چې اسمانونو لاندې دي ما ته راکړې، چې له خداى جل جلاله نافرماني وکړم او د وربشې پوټکى د مېږي له خولې په ناروا کش کړم، هيڅکله به داسې ونه کړم![1]

اسلام د دې لپاره، چې قاضي په پټه به رشوت لتاړ نه شي، داسې لاربښوونه يې کړې ده، چې قاضي ته نه ښايي بازار ته لاړ شي څو، چې د ده په تللو، چې له کوم دکان څه شى اخلي د هغه په نرخونو اثر ونه لوېږي او په قضاوت کې د تحفيف کوونکي طرفداري ونه کړي.

رشوت لکه، چې د مخه هم اشاره ورته وشوه د اجتماعي عدالت مهمه مانع او د ټولنې مهلکه ناروغي ده، چې د هغه په توګه رشوت چلوونکى منحرف افراد د خپلو چټلو مقاصدو سرته رسولو لپاره په حرام رشوت قانون ماتوي.

څرنګه، چې په پټه اجراء کيږي له دې کبله تر اوږدې مودې پورې سرته رسيږي او د ډېرو مفاسدو لکه ظلم، بې عدالتي، دروغ، چل، ټګي، غلا او نورو ګناهو موجب کيږي؛ نو د رشوت دا ډول بدو تاثيرونو اچولو د مخنيوي او له

---

۱. نهج البلاغه خطبه ۲۲۴ ترجمهٔ دکتور سيد جعفر سهيدى، د عدالت له مجلې د لسم کال ۴۹ ګڼه لړم ۱۳۸۷ د فضل الله احسان له دري ليکنې لنډيز او ژباړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځه وړلو لپاره هر عاقل په تعمق د ایندې سنجولو او له رشوت د بچې او روغې ټولنې جوړولو په مقصد د ې خطرناکې ناروغۍ مخنیوي ته په نصیحت، تبلیغ، مسؤلو مقامو ته په اطلاع ورکولو، نیولو او داسې نورو وسایلو ورودانګې مبارزه او مجادله ورسره وکړي څو د رشوت په امحا عدالت او قانون مندي په ټولنه کې ببرته ریښې وزغلوي، وده وکړي او له رشوت خالي روغه ټولنه وروزل شي.

د رشوت د ګناه څېړنه:

د رشوت او د هغه له مفاسدو ګناه له دوه اړخو د څېړنې وړ ده. یو اړخ یې شخصي او فردي دی، چې مرتکب یې د خدای تعالی د غوصې لعنت او عضب مورد ګرځي (العیاذ بالله) لکه، چې په اسلامي معتبرو منابعو کې راغلي دي:

"لعنة الله علی الراشي و المرتشي" یعنې رشوت ورکوونکی او رشوت اخیستونکی د خدای تعالی له رحمت څخه لیرې دي او "لعن رسول الله الراشی و المرتشی" یعنې رسول الله صلی الله علیه وسلم رشوت ورکوونکي او رشوت اخیستونکي باندې لعنت کړی دی.

او "الراشی والمرتشی و الماشی بینهما ملعونون" یعنې رشوت ورکوونکی او رشوت اخیستونکی او هغه څوک، چې د دوی ترمنځ ځي د خدای تعالی له رحمت لیرې دي.

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په نړۍ (دنیا) کې به هم د رشوت له وضعي آثارو په امن کې نه وي ځکه، چې زمونږ د مسلمانانو په گروهه (عقیده) د حرام مال په خوړلو، چې د انسان په وینې، غوښې او پوستکي کې گډېږي د انسان په روحي او معنوي تربیه او روزنه بد اثر کوي او د انسانیت له مسیر د انحراف موجب گرځي.

رشوت د متوالي نسلونو په روزنه او تربیه د نامطلوبې وضع اثر کوي، داسې، چې د هر انسان نطفه له حرام مال جوړه وي، غوښه، پوستکی او هډوکی یې له حرامو رشد کوي او هغه وجود، چې ثمره یې حرام مال وي هغه معنویت او اخلاقو ته هیڅ تمایل نه لري.

دا ډول انسان د مسخ شوي غوندې وي، چې له خپل طبعي او فطري مسیر وتلی وي او په خلاف د طبعي مسیر یې گام پورته کړی وي. د دوی په برخه کې پېغمبر صلی الله علیه وسلم داسې فرمایلي دي:

"کل لحم نبت عن الحرام فالنار اولی به" یعنې هره غوښه، چې له حرامو تو کېدلې وي اور ورته ډېر مناسب دی او فرمایلي یې دي:

"ان اخوف ما اخاف علی امتی من بعدی هذه المکاسب الحرام و اشهوه الخفیه و الربا" د رشوت د گناه د مفاسدو لومړی اړخ، چې انفرادي لوری په کې ځېړل کېده په همدې ځای پای ته ورسید.

اوس د رشوت د گناه د مفاسدو په دویم اړخ، چې اجتماعي برخه احتوا کوي د هغې په څېړلو پیل کوو. د رشوت د گناه او مفاسدو د دې اړخ څېړنه په مراتبو زیات اهمیت لري او د رشوت مسئلې ته زیاته توجه له همدې اړخه ده، ځکه چې رشوت د ټولنیز نظام روغ اقتصادي بنیادونه او ټینگ پیوندونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سستوي، د بدو او ناوړو اړیکو د خورولو او د ذلت، خوارۍ، فریب او ظلم رواجولو موجب کیږي.

د رشوت مخنیوی :

د رشوت د مخنیوي لومړنی عامل د خپلې صفا مسلمانۍ، تقوا، حیا او شرم دی. هر مسلمان په هره دنده کې، چې وي او خپله ټیکه ټینګه عقیده او تقوی ولري، د پردي مال اخیستل یا ترې کومه استفاده کول حرام او د اور سکروټې ګڼي، د رشوت ورکوونکي مجبورول په رشوت ورکولو او د هغه له ازار او ښېراوو ډاریږي، په ټولنه کې د رشو خور نوم په یادولو شرمیږي، له خپلې علمي، اسلامي دندې لکه قضا، معلمي، څارنوالي، خطابت ... یا له خپلې بنې لکه پګړۍ، چپن، ږیره یا د خپلې کورنۍ له درانه نوم لکه سید، پلانی ځی، پلاني خېل، پلانی زوی، پلاني پلار حیا ورځي او له ټولو مخکې له خپل خدای جل جلاله سره ژمنه کوي، چې ته رازق یې، ته څوک بې روزۍ ورکولو نه پرېږدې ما به هم نه وږې کړې او نه تږې او نه به مې حیران او محتاج کړې، بلکې له رشوت ژغورنې او تقوی به مې لا د شتمنۍ چاره او سبب وکړې، او که هیڅ رانه کړې بیا هم چې رشوت دې حرام کړی که هغه وخورم د سزا وړ ګرځم او ستا د سزا په دنیا او آخرت کې هیڅ توان نه لرم او هیڅوک یې توان نه شي لرلې؛ نو که روزۍ کې مې کمی راشي، ولږه به راشي او هغه ولږه تېرول د رشوت له سزا راکولو په مراتبو ښه دي، نو چې وږې شم دا ښه دی له دې، چې دنیا کې د رشوت خور نوم ولرم یا ونیول شم یا بندي یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

طرد یا توبیخ شم او په آخرت ستا لوی ذات ته سر ټیټې او په جزا محکوم او په عذابو اخته شم (استغفرالله). زما څېښتنه ته مو له ناروا کړنو وساته د دنیا او آخرت له عذابو ژغورنه را په برخه کړه. رشوت عموماً دولتي چارو کې منځته راځي د بې شرم او بې حیا، بې تقوا او خدای تعالی نه د نه وېرېدونکو لپاره د دولت له خوا څو کړنې په کار دي.

یو دا، چې د دولت د کم رتبه کارمند او مزدورکار د میاشتنیو اړتیاوو لګښت وسنجول شي، چې په سبا ناری، غرمه ناری او ماښامنۍ یې څومره پیسې لګېږي. د جامو، ترانسپورت، اوبو، برېښنا، سون، د کور کرایه او کور یې څومره کیږي. د بسترې، ناروغیو د تداوي، د ماشومانو د تعلیم او داسې نورو اړتیاو یې څومره کیږي. د هغو مجموعه د معاش په نوم ورکړي او له هغوی د پورته رتبو او درجو خاوندانو ته یې په تناسب معاش لوړ ورته وټاکي.

بل دا، چې د رشوت اخیستونکو لپاره داسې قانون جوړ شي، چې نه رشوت ورکوونکی په رشوت ورکولو وتوانیږي او نه رشوت اخیستونکی هغه واخیستلی شي او نه څوک په کې د واسطه کېدلو توان ولري. بل دا، چې د رشوت د مخنیوي د قانون د تطبیق څارنه وشي.

د اسلام مقدس دین کې هغه ګناهونه، چې ټولنیز اړخونه لري او مهلک ضررونه یې ټولنې ته رسېږي تر هغو ګناهو، چې فردي جنبه لري شدید او سخت نهې او منع شوي دي؛ ځکه، چې په دا ډول ګناهو کولو د ټولنې مصالح خطر کې ولوېږي او د خلکو د مذهبي روحیه د اهانت له نظره خدای

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعالی سره د کفر غوندې ښودل شوې ده. "و اما الرشا فی الحکم فهوالکفر بالله العظیم" (۱) یعنې رشوت له لوی څښتن تعالی سره د کفر په حکم کې دی.

دغه الفاظ د رشوت د ګناه لپاره دي او راښیي، چې رشوت عامل عملاً خدای تعالی سره کفر کې اخته کیږي. دلته او داسې نورو ځایو کې له کفر مراد د ګناه شدت او غلظت دی، نه عقیدتي کفر، بلکې کفر ترې مراد دی. یعنې هغسې، چې عقیدتي کافر د اسلام احکامو ته پابندي نه لري رشوت اخیستونکی، چې اسلامي عقیده هم لري، حرمت د رشوت، چې یو اسلامي حکم دی نادیده نیسي، څرنګه، چې د رشوت کلمه د لفظ د دلالت له نظره پراخه معنا لري نو د هغې په مورد کې اختلاف دی. له دې امله ضرور ده، چې معنا یې بیان شي، چې دې برخه کې مختلفو پوښتنو ته ځواب ورکړ شي. نو دا بیان د رشوت د لغوي او اصطلاحي معنا عنوانو لاندې مطالعه او هلته مراجعه وکړئ.

د رشوت خور سزا :

د رشوت اثبات او سزا:

د رشوت سزا له څو لارو کیږي :

۱ـ د دوه شاهدانو په توګه، چې دوی په خپل شهادت کې صادق وي، که د قضا په مجلس کې د رشوت شاهدي ورباندې ووایي رشوت پرې ثابتېږي.

---

۱. شیخ حر عامل، و سای الشیعه ج ۱ ص ۹۲ (مجلهٔ ماه نامه عدالت لسم کال شماره مسلسل ۲۹ / عقرب / ۱۳۸۱، د فضل الله احسان لیکنه.

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲_ د یوه نر او دوه ښځو په شهادت یا د یوه نر د مدعي له قسم سره رشوت ثابتېږي؛ ځکه، چې د رشوت جرم سربېره پر دې، چې معنوي او بدني جرم دی مالي جرم هم دی نو د اثبات روش یې همدا دی.

۳_ په خپله د رشوت اخیستونکي اقرار، چې د رشوت په اخیستلو اقرار وکړي.

۴_ قرائن، چې د قاضي د رشوت په اخیستلو دلالت کوي، لکه د بې مېړه ښځې حامله کېدل، چې د دې په زنا کولو قرینه ده یا لکه له خولې د شرابو د بوي راتلل، چې قرینه یې د شرابي په شراب خوړلو قرینه ده.

د رشوت خور سزا :

د رشوت سزا حدودو کې نشته، بلکې تعزیراً اجرا کیږي، چې په شرع کې خاصه اندازه نه لري، بلکې د سزا اندازه یې د کمیت او کیفیت له پلوه د قاضي رای ته مفوضه ده، چې په عقلي او نقلي معیارونو یې د زمان او مکان په نظر کې نیولو سره په رشوت متهمو اشخاصو ته تاکي او څرنګه، چې تعزیر مالي او بدني دواړه اړخونه لري له دې امله د رشوت خور سزا په لاندې ډول ورکول کیږي.

۱_ جېل.

۲_ د تاوان ورکول.

۳_ د هغو مالو مصادره، چې په رشوت کې یې اخیستی دی.

۴_ له وظیفې عزل.

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵_ په درو وهل.

۶_ له مالي او سیاسي... حقوقو محرومېدل.

۷_ د هر وخت او هر مکان له شرعي او اصولي قانون سره سم مجازات.

www.melitahrik.com
0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذونه

۱. القرآن الکریم.
۲. ابی بکر احمد بن الحسین بن علی البیهقی (۴۵۸هـ) السنن الکبری طبع بیروت کال ۱۴۲۴هـ.ق ۲۰۰۲م.
۳. جارالله محمود بن عمر الزمحشری (الفائق فی غریب الحدیث) دریم چاپ دارالفکر کال ۱۳۹۹هـ - ۱۹۷۹م)
۴. ده خدا علی اکبر لغت نامه ده خدا ج ۱۲۰۹/۸)
۵. ابن منظور ابی الفضل جمال الدین لسان العرب مادۀ / شاج ۴.
۶. سرخی ابی بکر محمد بن احمد بن ابی سهل شمس الآئمه (المبسوط) طبع کراچی کال ۱۴۰۷ هـ ق – ۱۹۸۷م)
۷. سید علی ریاض المسائل فی بیان الاحکام بالدلائل انتشارات ال بیت.
۸. صفی پور منتهی الارب ج ۴۵۱/۱ د عدالت میاشتنۍ مجله لسم کال شماره (۷۱) کال ۱۳۸۷م.
۹. طرحی فخر الدین – مجمع البحرین ج ۱ / ۱۸۴.
۱۰. ابی الفرج عبدالرحمن بن علی بن الجوزی (غریب الحدیث) طبع بیروت کال ۱۴۰۵هـ.ق ۱۹۸۵م.

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ابی محمد عبدالله بن احمد بن محمد بن قدامه المقدسی (م۵۴۱-۶۲۰هـ) المغنی طبع قاهره کال ۱۴۰۲ هـ - ۱۹۸۲م.
۱۲. العسقلانی ابن حجر (۷۷۲-۷۵۲) فتح الباری شرح صحیح البخاری) طبع دارالفکر کال یې معلوم نه دی. د چاپ کال ۱۹۲۵م.
۱۳. ابی محمد علی بن احمد بن سعید بن حزم (م ۴۵۶هـ) د المحلی، ج ۱۵۷/۹ طبع بیروت کال معلوم نه دی.
۱۴. الفروز ابادی قاموس المحیط.
۱۵. قمی شیخ عباس سفینة البحار ج ۳/ ۳۶۰.
۱۶. محقق کرکی علی بن الحسین جامع المقاصد فی شرح القواعد انتشارات البیت ج ۴ / ۲۵.
۱۷. المتقی علی بن حسام الدین الهندی (م ۹۷۵هـ) کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال پنځمه طبع بیروت کال ۱۴۰۵هـ.ق – ۱۹۸۵م)
۱۸. شیخ محمد بن الحسن مسائل الشریعه ترجمه و مسائل الشیعه اسلام آباد کال ۱۴۲۱هـ.ق
۱۹. محمد بن علی شوکانی (نیل الاوطار من حدیث سید الخیار بیروت ج ۲۱/۱.
۲۰. المدائنی عبدالحمید بن ابی الحدید (شرح نهج البلاغه) طبع دارالاحیاء کتب العربیه کال ۱۳۵۸هـ.ق -۱۹۲۷م)
۲۱. موسوی سید عبدالکریم ارذلیلی فقه القضاء طبع او کال یې معلوم نه دی.
۲۲. مهدی تراقی جامع السعادات ج ۱۲۵/۲-۱۲۶.
۲۳. نجفی اصفهانی محمد حسن – جواهر الکلام – ج ۴ / ۵۲۲.

www.meltahrir.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

www.melitahrik.com
0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښاد نور تاليفات

١. د يوولسم ټولګي تفسير د ليسو لپاره، چاپ د پوهنې وزارت.
٢. د نهم ټولګي تفسير د ليسو لپاره، چاپ د پوهنې وزارت.
٣. خير الکلام، د لس زره ټوکه چاپ امر.
۴. لنډ بيان د سورتونو د قرآن.
۵. قـرآن پوهنـه د خوسـت شـيخ زائـد او د ننګرهار پوهتونونو چاپ.
۶. د قرآن اعجاز.
٧. لغات القرآن.
٨. نبوت او سيرت د افغان پوهنتون چاپ.
٩. د اصول حديث منظومه.
١٠. د غزواتو احاديث له بخاري نه.
١١. ټاکلي احاديث.
١٢. د قرآن رڼا.
١٣. د قرائت امامان.
١۴. ترجمه، تفسير او تاويل.
١۵. جبار خېل تفسير ناسخ او منسوخ، د پوهنې مطبعې چاپ.
١۶. توضيح الميراث، د ستري محکمې چاپ.
١٧. ميراث نامه، د ستري محکمې چاپ
١٨. روزه، د حج او اوقافو وزارت چاپ.
١٩. "د ښځو د حقوقو د مساوات څېړنه" د خوست د مطبعې چاپ.
٢٠. حج نامه.
٢١. حج پوهنه.
٢٢. "د اسلام پنځه بناء" د اسلامي علومو د پوهنتون د څېړنو د مرکز چاپ.
٢٣. د حضرت ياد ، د پوهنې مطبعې چاپ.
٢۴. جمال نامه، د کابل پوهنتون لخوا چاپ.
٢۵. ښاد ژوند.
٢۶. د حصارک سوغات.
٢٧. ښکلي اشعار.
٢٨. د حصارک فلکلور لومړی ټوک، چاپ.
٢٩. د حصارک فلکلور دوه يم ټوک، چاپ.
٣٠. د اسلام تاريخ لومړی برخه ١٣ ټولګيو مدرسو ته چاپ.

www.meliftahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱. د اسلام تاريخ دوه يمه برخه ۱۴ ټولګيو مدرسو لپاره.
۳۲. پښتو ادبيات د مدرسو ۱۳ ټولګيو ته چاپ.
۳۳. پښتو ادبيات د مدرسو ۱۴ ټولګيو ته چاپ.
۳۴. دري ادبيات د مدرسو ۱۳ ټولګيو لپاره.
۳۵. دري ادبيات د مدرسو ۱۴ ټولګيو لپاره.
۳۶. عقيده پوهنه.
۳۷. خدای پېژاندنه.
۳۸. اسلامي فرقې.
۳۹. شرک پېژندنه.
۴۰. تجويد پوهنه (د سيد جمال الدين پوهنتون ته)
۴۱. يون ليک (د پېښور ايبټ آباد ته)
۴۲. خپلواکي پوهنه د پېښور چاپ.
۴۳. فلسفي درسي بنسټونه، ورځ مجله کې چاپ.
۴۴. جنرال وزير محمد ګل خان، ورځ مجله کې چاپ.
۴۵. ښاد بيان.
۴۶. پاينبغ.
۴۷. خطبه.
۴۸. د تمبکو زهر.
۴۹. روغ صورت.
۵۰. صحت او عبادت.
۵۱. د ښځې زړه سواندی حال
۵۲. کوچی او ګلالی.
۵۳. لنډۍ
۵۴. ادبي فنون.
۵۵. عربي لنډۍ، د پېښور اکاډمی پښتو مجلې چاپ
۵۶. ابتکار.
۵۷. د سيد جمال الدين ژوند ليک.
۵۸. صلح.
۵۹. مفقود.
۶۰. مرجع الطلاب شرح ملحة الاعراب.
۶۱. د نصاب الاحتساب څېړنه.
۶۲. تمسک المحتسب
۶۳. الشعر مقدم ام النثر.
۶۴. بحر القصير فی العروز.
۶۵. پښتو مثنوي المعنوي.
۶۶. البحث.
۶۷. د اطفالو طب، ژباړه.
۶۸. د رسولانو فضيلت، په انګليسي ژباړه.
۶۹. اسلامي سياست.

www.melitahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۰. مجلة الاحکام بیوع.

۷۱. تفسیر سورة النور.

۷۲. منجد القرآن پښتو عربي.

۷۳. منجد القرآن دري عربي.

۷۴. اسانه پښتو.

۷۵. د نزول سببونه.

۷۶. مالي عبادت.

۷۷. استخاره.

۷۸. اسلامي اقتصاد.

۷۹. د اسلامي تشریع تاریخ.

۸۰. اسلامي جماعتونه.

۸۱. اسلامي طب.

۸۲. اللغة العربیه.

۸۳. پښتو قرئة الرشدیه.

۸۴. الشفاء (د مول)

۸۵. لمونځ په ترجمه.

۸۶. په لمانځه کې قرائت په ناظره.

۸۷. شعر علی کرم الله وجهه.

۸۸. شعر سید جمال الدین.

۸۹. د فقه ۹۹ قاعدې.

۹۰. سوریه.

۹۱. اداري فساد.

۹۲. رشوت او قضاوت د ساپي د مرکز انټرنیټ خپرونه

۹۳. انوار القرآن و اسرار الفرقان من سورة النساء الی آخر و الناس.

۹۴. نوی کال.

۹۵. ښاد عقاید (د سید جمال الدین پوهنتون لپاره)

۹۶. جعفر صادق.

۹۷. د ابو ریحان البیروني د تالیفاتو د یوې برخې بدیعي صنعتونه.

۹۸. پښتو توري.

۹۹. نبوي طب.

۱۰۰. تاریخ اسلام بخش اول د دیني مدرسو ۱۳ ټولګیو ته د پوهنې مطبعې چاپ.

۱۰۱. تاریخ اسلام بخش دوم.

۱۰۲. د عقاید نسفي د شرح پښتو ژباړه.

۱۰۳. لومړنی شعر.

۱۰۴. د پښتنو نسب.

۱۰۵. دعا.

۱۰۶. لیک لیکنې (پښتو انشاء) د ساپي مرکز کې دی.

www.meltahrik.com 0777 400 116

(c) ketabton.com: The Digital Library

www.melitahrik.com
0777 400 116

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library